

Selján Péter

Az intervenciók hatása a célországok nemzeti képességeire és a hatalmi egyensúlyra a Közel-Keleten¹

Az utóbbi évtizedekben az államközi háborúk csökkenésével párhuzamosan fokozatosan növekedett az akár polgárháborúig is eszkalálódó belső fegyveres konfliktusok száma, amelyekbe egyre több esetben avatkoznak be külső szereplők. Az úgynevezett „arab tavasz” kezdete óta kialakult közel-keleti válságok nyomán valamilyen formában és mértékben Líbiában, Irakban, Jemenben és Szíriában is sor került külső beavatkozásra, amelyek mind befolyásolták a régió hatalmi egyensúlyának alakulását. A külső katonai intervenció koncepciója és a beavatkozás célországra gyakorolt következményeinek, valamint a hatalmi egyensúly elméletének már számottevő szakirodalmi háttere van, a belső konfliktusokba való beavatkozás révén a fennálló, regionális hatalmi egyensúlyban bekövetkező változásokat azonban eddig még nem vizsgálták. Ez a tanulmány e hiányosság pótlására tesz kísérletet, a szakirodalmi háttér és a hatalmi egyensúly elméletének rövid áttekintését követően rámutatva a külső intervenciók és a célországok nemzeti képességeiben bekövetkező változások közötti összefüggésre. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a külső katonai beavatkozások a polgárháborús konfliktusok intenzitásának fokozásán keresztül számos negatív következményük mellett az adott ország képességeinek, így hatalmi státuszának a csökkenését is eredményezhetik, ami együtt járhat a hatalmi egyensúlyban bekövetkező változással is. Mindez egy új nézőpontot jelenthet a napjainkban leginkább a szíriai polgárháború miatt oly népszerű intervenciók diskurzusban, és alapja lehet a regionális hatalmi egyensúly, a külső beavatkozás és a nem állami szereplők tevékenysége közötti összefüggések további vizsgálatának.

Kulcsszavak: intervenció, hatalmi egyensúly, Közel-Kelet

Selján Péter: *The Impact of Interventions on the National Capabilities of Target Countries and the Balance of Power in the Middle East*

In recent decades the number of interstate conflicts decreased, while internal conflicts – which often escalated into civil wars – have become the most recurrent form of conflict, and most of them are characterized by active foreign involvement. Since the beginning of the so called Arab Spring, the world witnessed a number of foreign military interventions in the crisis of Libya, Iraq, Yemen and Syria on different scales and form. The concept of foreign intervention and its impact on the target country and the balance of power theory have a substantial background in the literature of international relations on their own. However, changes in the regional balance of power systems due to foreign involvement in civil wars still remain under-researched. This paper is an attempt to fill this gap through briefly reviewing

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

the literature on the topic and the balance of power theory, and then pointing out the connection between foreign interventions and changes in the national capabilities of the target countries. Our findings support the claim that foreign military intervention tends to lead to diminishing national capabilities through increasing conflict intensity, thus could result in decreasing power status together with a change in the regional balance of power. This could mean, that a further viewpoint can be added to the popular discourse of intervention (for example in case of Syria), and can be the basis of additional research on the connections between the regional balance of power, foreign interventions and the activity of non-state actors.

Keywords: *intervention, balance of power, Middle East*

Bevezetés

A külső katonai intervenció a 21. század első évtizedeiben a nemzetközi kapcsolatok egyik meghatározó jelenségévé vált világszerte, de legfőképpen Közép-Ázsiában és a Közel-Keleten, ahol az úgynevezett „arab tavasz” kezdete (2011) óta szinte egymást követik a külső beavatkozások az egyes országokban kialakult, néhol polgárháborúvá eszkalálódott belső fegyveres konfliktusokba (Líbia, Irak, Jemen és Szíria). A külső intervenciók következményei már évtizedek óta foglalkoztatják a nemzetközi kapcsolatok szakértőit. A témával foglalkozó kutatásoknak a többsége azonban továbbra is főleg az intervencióknak a „demokráciaterjesztő”, illetve a terrorizmus és a radikalizáció fokozódására, a polgárháborúk intenzitásának növekedésére és időtartamának elhúzódására gyakorolt hatásával foglalkozik.

A korábbi kutatások eredményei szerint az Egyesült Államok által, a hidegháború alatt végrehajtott külső intervenciók az esetek többségében nem szolgálták hatékonyan a demokrácia terjesztését, Afrikában pedig 1989 és 2010 között az egyoldalú katonai és gazdasági intervenciók inkább fokozták az adott konfliktus intenzitását, míg a semleges és a diplomáciai eszközöket alkalmazó beavatkozások nem voltak számottevő hatással annak alakulására. A nemzetközi terrorizmussal való összefüggéseket tekintve egyes kutatások szerint a szárazföldi erőket is bevető külső intervenciók fokozzák a terrorfenyegetettséget és a transznacionális terrorcselekmények számának növekedését eredményezik, míg egy komoly túlerőt felvonultató, megsemmisítő erejű intervencióval biztosítható a gyors győzelem és elkerülhető a terrorszervezetek megerősödése. Más, a radikalizálódást vizsgáló tanulmányok szerint még a csupán légi csapásokat alkalmazó, így korlátozott mértékűnek tekinthető katonai beavatkozások is kiválthatják a célország lakosságának, vagy egy adott vallási közösség tagjainak a radikalizálódását, illetve a beavatkozó országgal szembeni ellenszenvét, azon keresztül pedig a terrorfenyegetettség fokozódását, amire jó példa az Egyesült Államoknak az al-Káida vagy az Iszlám Állam ellen folytatott, számos, elkerülhető civil áldozattal járó légi hadjárata. A nemzetközi szakirodalomban található még a külső beavatkozásnak a célországra gyakorolt egyéb politikai, gazdasági és társadalmi hatásait vizsgáló tanulmányokat is.

A külső intervenció mint független változó, valamint a regionális hatalmi egyensúlyban bekövetkező változás mint függő változó közötti összefüggések vizsgálatát célul kitűző jelen tanulmány ezen a területen kíván hiánypótló szerepet betölteni. A következő

oldalakon röviden áttekintjük a külső intervenciók következményeit vizsgáló nemzetközi szakirodalmat; értelmezzük a külső intervenció fogalmát és a hatalmi egyensúly elméletét, majd ismertetünk egy, az államok hatalmi státuszának meghatározására alkalmas módszertant, amely felhasználható a vizsgált országokban katonai intervenciók nyomán bekövetkezett változások azonosításához. Az elmúlt két évtized legfontosabb közel-keleti intervencióinak áttekintését követően teszteljük hipotézisünket, amely szerint egy külső katonai intervenció az adott ország hatalmi képességeinek módosításával változást eredményezhet a regionális hatalmi egyensúly állapotában. A tanulmányt végül egy rövid összefoglalás zárja, amelyben a következtetések levonása mellett további kutatási ajánlások szerepelnek.

Szakirodalmi áttekintés

Miközben a nagyobb államközi háborúk száma lecsökkent az utóbbi évtizedekben, a fegyveres konfliktusok legtöbbször előforduló formájává a polgárháború vált, amelybe egyre gyakrabban avatkozik be külső szereplő, legyen az egy bizonyos állam, egy koalíció vagy nemzetközi szervezet.² Így az utóbbi évtizedekben a külső katonai, gazdasági vagy diplomáciai intervenció lassan a nemzetközi közösség általános gyakorlatává, maga a katonai beavatkozás pedig a fegyveres erő 21. századi alkalmazásának egyik leggyakoribb formájává vált, ami már önmagában is indokoltá teszi a téma kutatásának szükségességét.

Az intervenciók hatását a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó kutatók már korábban is vizsgálták egy-egy konkrét problémával vagy kérdéssel összefüggésben. Az afganisztáni (2001–2014) és az iraki háborúk (2003–2011) tapasztalatai nyomán például felmerült a kérdés, hogy a katonai intervencióknak van-e radikalizáló hatása, hogyan befolyásolják a nemzetközi terrorizmust, az államépítési folyamatokat és az oktatási rendszert, elősegítik vagy éppen gyengítik az emberi jogok érvényesülését, illetve milyen egyéb politikai, gazdasági és szociális következményeik lehetnek.³ A nemzetközi kutatások többsége az intervenciók következményeinek három területére koncentrált: demokratizáció, életminőség és emberi jogok, valamint a polgárháború hossza és végső kimenetele.⁴ Így tehát a nemzetközi szakirodalomnak csak egy csekély része foglalkozik a katonai intervenciók

² Sebastian von EINSIEDEL: Civil War Trends and the Changing Nature of Armed Conflict, [online], United Nations University Centre for Policy Research, Occasional Paper 10, March 2017. [2017. 10. 08.].

³ A témáról bővebben lásd: Margaret G. HERMANN – Charles W. KEGLEY, Jr.: Ballots, a Barrier against the Use of Bullets and Bombs: Democratization and Military Intervention, [online], *The Journal of Conflict Resolution*, 40. évf., 1996/3, 436–459. o. [2017. 10. 08.]; Tom PETTINGER: What is the Impact of Foreign Military Intervention on Radicalization?, [online], *Journal for Deradicalization*, 2015/5, 92–119. o. [2017. 10. 08.]; Murat BAYAR – Senem ERTAN: The Impact of Military Interventions on the Integration of Muslim Immigrants in Western Countries, 1990–2013, [online], *Global Society*, 30. évf., 2016/4, 624–641. o. [2017. 10. 08.]; Military Interventions in the Broader Middle East: Effects on Nation Building and Education, [online], 2013. 10. 29. Forrás: Brookings.edu [2017. 10. 08.]; Dursun PEKSEN: Does Foreign Military Intervention Help Human Rights?, [online], *Political Research Quarterly*, 65. évf., 2012/3, 558–571. o. [2017. 10. 08.]; Jeffrey PICKERING – Emizet F. KISANGANI: Political, Economic, and Social Consequences of Foreign Military Intervention, [online], *Political Research Quarterly*, 59. évf., 2006/3, 363–376. o. [2017. 10. 08.]; Patricia L. SULLIVAN – Johannes KARRETH: The conditional impact of military intervention on internal armed conflict, [online], *Conflict Management and Peace Science*, 32. évf., 2015/3, 269–288. o. [2017. 10. 08.].

⁴ Jeffrey PICKERING – David F. MITCHELL: Empirical Knowledge on Foreign Military Intervention, [online], Oxford Research Encyclopedia of Politics, 2017, 12–16. o. [2017. 10. 08.].

célországra gyakorolt hatásaival, illetve magával a katonai intervencióval mint fő magyarázó, független változóval, és azok is elsősorban inkább a beavatkozások demokratizáló hatásával és a polgárháborúk lerövidítésével vagy elnyújtásával való összefüggésben.⁵ A regionális hatalmi egyensúlyra mint alárendelt változóra gyakorolt hatásaival, illetve e két változó közötti ok-okozati összefüggésekkel és folyamatokkal azonban eddig nem foglalkoztam a szakirodalom.

James Meernik, az Észak-texasi Egyetem Politikatudományi Tanszékének egyik oktatója 1996-ban publikálta kutatását a *Journal of Peace Research* című szakfolyóirat hasábjain, amelynek témája az Egyesült Államok katonai intervenciói és a demokráciaterjesztés volt. Meernik a tizoldalas publikációjában arra a kérdésre kereste a választ – ha már az amerikai érvelésben a nemzetbiztonsági érdekek védelme után a demokrácia terjesztésének szükségességével vált szokássá indokolni a katonai intervenciók szükségességét –, hogy valóban van-e értelme fegyveres erőszakkal a demokrácia útjára téríteni más országokat, ha egyszer abból indulunk ki, hogy a demokratikus államok nem háborúznak egymással. A demokrácia egyszerre ok a békére és ürügy a háborúra? Miért avatkozna be az Egyesült Államok más országok belügyeibe, hogy előmozdítsa a demokráciát? Valóban az erőszak alkalmazása a megfelelő eszköz erre? – tette fel a kérdéseket Meernik. Kutatásának eredményei szerint az esetek többségében végül az volt megállapítható, hogy az amerikai katonai intervenciók általában nem szolgálták a demokrácia előmozdítását, noha akadtak kivételek.⁶

Az utóbbi években több, intervenciókkal kapcsolatos kutatás is a beavatkozás hatássóságát vizsgálta, azt tehát, hogy mennyire járt sikerrel a polgárháború lezárásában vagy a béke fenntartásában. Ricardo Real P. Sousa, a Rotterdami Erasmus Egyetemen nemzetközi kapcsolatokból 2014-ben tudományos fokozatot szerzett fiatal kutató a doktori disszertációja egyik fejezetét az afrikai külső intervenciók fegyveres konfliktusok intenzitására⁷ gyakorolt hatásvizsgálatának szentelte. Kutatása során a képesség-egyensúly modellje (*balance of capability model*) alapján elemezte a konfliktusok intenzitásának szintjét és annak változásait az 1989 és 2010 között Afrikában végrehajtott beavatkozások következtében, kimutatva, hogy az egyoldalú katonai és gazdasági intervenciók fokozzák az adott konfliktus intenzitását, miközben a semleges és diplomáciai beavatkozások nincsenek rá számottevő hatással.⁸

Sousa szerint tehát a külső intervenciók hatása a konfliktus időtartamának vagy intenzitásának vizsgálatával mutatható ki. Ez a hatás leginkább az adott intervenció céljától

⁵ Matthew POWERS – Seung-Whan CHOI: Military Interventions and Transnational Terrorism: An Intense Relationship, [online], 2010, 4–6. o. [2017. 10. 08.].

⁶ James MEERNIK: United States Military Intervention and the Promotion of Democracy, [online], *Journal of Peace Research*, 33. évf., 1996/4, 391–402. o. [2017. 10. 08.].

⁷ A konfliktus intenzitása itt többek között a fegyveres harcban havonta elesettek számát jelenti. Kutatásában Sousa további változókat is felhasznált, mint például a korábbi konfliktusok intenzitásának mutatója, az ország lakosságának száma, GDP-je, a demokrácia szintje, a természeti erőforrások közül olaj- vagy gáztartalékok mennyisége, ODA score. Lásd: Ricardo Real P. SOUSA: Effect of external interventions on conflict intensity, [online], PhD-értekezés, Rotterdami Erasmus Egyetem, 5. fejezet, 2014, 13. o. [2017. 10. 08.].

⁸ Uo., 5. fejezet.

és típusától függ.⁹ Az intervenciók céljait vizsgáló kutatások szerint például az egyoldalú beavatkozás növeli a támogatott oldal győzelmi esélyeit.¹⁰ A külső beavatkozások típusát tekintve pedig egyes kutatási eredmények szerint a katonai és a gazdasági intervenciók a legtöbb esetben megnövelik, kitolják az adott konfliktus időtartamát.¹¹ Minden fegyveres konfliktusban lényeges tényező az egymással szemben álló felek képességei közötti egyensúly a harcok kimenetele szempontjából.¹² Világos, hogy amennyiben valamelyik fél fölényre tesz szert a másikkal szemben, azzal növeli saját esélyeit a gyors katonai győzelemre, ezáltal pedig fokozza ellenfele hajlandóságát a béketárgyalások minél előbbi megkezdésére, kiegyensúlyozott harcképességek esetén viszont nagyobb az esély arra, hogy a konfliktus holtpontra jut és sokáig elhúzódik, még mielőtt a tárgyalásos lezárás kiutat jelenthetne belőle.¹³ Megjegyzendő, hogy egy külső intervenció hatása a legtöbb esetben csupán átmeneti, és nem is várható tőle maradandó eredmény, hacsak nem kerül sor bizonyos időközönként újabb sorozatos beavatkozásokra. A konfliktus intenzitására gyakorolt átmeneti hatás miatti erőviszony-változás azonban kihatással van a konfliktus zajlásdinamikájára, így a rövid és átmeneti közvetlen hatásból közvetetten hosszú távú hatás válhat.¹⁴

A külső katonai intervenció mára meghatározó jelensége lett a 21. századi nemzetközi kapcsolatoknak, főleg Közép-Ázsiában és a közel-keleti régióban. Az ezekben a térségekben végrehajtott nyugati beavatkozások pedig komoly társadalmi és politikai feszültségeket szítottak a célországokban, és egyben a nyugati államokban bekövetkező terrorcselekmények számának megugrását is kiváltották. Egyes korábbi kutatások már kimutatták, hogy szoros összefüggés van a katonai intervenciók és a terrorcselekmények számának növekedése között, ami egyfajta válaszreakcióként is értékelhető az idegen hatalom behatolására.¹⁵ A szakirodalom ugyanakkor csak érintőlegesen vizsgálta a katonai beavatkozásoknak a terrorizmusra kifejtett hatásait. Ezt a hiányosságot igyekezett pótolni Matthew Powers és Seung-Whan Choi egy 2010-ben publikált tanulmányával, amelyben a katonai intervenciók és a transznacionális terrorizmus közötti összefüggést vizsgálták.¹⁶ A kutatásuk eredményei szerint a korlátozott mértékű és a nagy horderejű katonai beavatkozások csupán csekély mértékben, vagy egyáltalán nem fokozták a transznacionális terrorfenyegetettséget,

⁹ A külső intervenció célja sokféle lehet. Aszerint, hogy a konfliktusban szemben álló felek közül melyiknek kedvez a beavatkozás, beszélhetünk egyoldalú vagy semleges intervencióról. A beavatkozások típusait tekintve pedig elkülöníthetünk katonai, gazdasági, diplomáciai vagy vegyes intervenciókat.

¹⁰ Dylan BALCH-LINDSAY – Andrew J. ENTERLINE – Kyle A. JOYCE: Third-Party Intervention and the Civil War Process, [online], *Journal of Peace Research*, 45. évf., 2008/3, 345–363. o. [2017. 10. 08.].

¹¹ Ibrahim A. ELBADAWI – Nicholas SAMBANIS: External Interventions and the Duration of Civil Wars, Policy Research Working Paper 2433, The World Bank Development research group, 2000 [2017. 10. 08.]; REGAN: Third-party Interventions... *i. m.*

¹² ELBADAWI–SAMBANIS: *i. m.*

¹³ I. William ZARTMAN: Ripeness: The hurting stalemate and beyond, [online]. In: Paul C. STERN – Daniel DRUCKMAN (eds.): *International conflict resolution after the Cold War*, National Academy Press, Washington, D.C., 2000, 225–250. o.

¹⁴ SOUSA: *i. m.*, 8.

¹⁵ Chalmers JOHNSON: *Blowback: The Costs and Consequences of American Empire*, Henry Holt and Company, New York, 2000, 11. o.

¹⁶ Seung-Whan CHOI: Does U.S. Military Intervention Reduce or Increase Terrorism?, [online], *APSA 2011 Annual Meeting Paper*, 2011. [2017. 10. 08.].

míg a közepes intenzitású intervencióknak¹⁷ statisztikailag kimutatható volt a nemzetközi terrorcselekmények számát növelő hatása. Ezt megfogalmazó hipotézisüket az erőforrás-mozgósítás elméletével (*resource-mobilization theory*) igyekeztek alátámasztani, amely szerint a politikai erőszak fokozódásának valószínűsége szorosan összefügg az adott fegyveres csoport erőforrás-mobilizáló képességével.¹⁸ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy egy kis-mértékű, korlátozott katonai beavatkozás valószínűleg nem vált ki akkora hatást, hogy kellő mértékben motiváljon egy fegyveres csoportot a mozgósításra, míg egy elsöprő erejű, széles körű katonai intervenció már olyan nagy kihívást jelent a szervezet számára, hogy minden kapacitását leköti az ellene irányuló katonai fellépés elhárítása, tehát nem marad mozgásteret transznacionális terrorcselekmények végrehajtására. Politikai értelemben mindez arra enged következtetni, hogy a transznacionális terrorcselekmények gyakorisága, illetve a terrorfenyegetettség mértéke visszaszorítható a fegyveres erő alkalmazásától való tartózkodással, vagy szükség esetén egy megsemmisítő erejű katonai intervenció végrehajtásával.¹⁹ Ez egybevág az úgynevezett Powell-doktrínával, amely szerint háború vállalása esetén az adott országnak a döntő győzelem elérése érdekében komoly túlerőt kell felvonultatnia – minimalizálva az elkerülhető veszteséget –, és minél hamarabb feladásra kényszerítenie a gyengébb ellenfelet.²⁰ A beavatkozónak ilyenkor azt kell szem előtt tartania, hogy a közvetlen intervenció által a kiváló célpontként szolgáló katonák közvetlenül a terroristák célkeresztjébe kerülnek, anélkül, hogy ezért különösebb erőfeszítést kellene tenniük. Ráadásul a fegyveres beavatkozást általánosan kísérő zűrzavar sok esetben meggyengíti a fogadó ország belső rendfenntartó képességét, a kormány terroristákkal szembeni fellépésének gyengülése pedig a transznacionális terrororganizációk műveleti tevékenységének indirekt megkönnyítésével is együtt jár, ami kiváló lehetőséget adhat terrorcselekmény végrehajtására.²¹

A transznacionális terrorizmus és az intervenciók közötti összefüggéshez hasonlóan a külső intervenciók potenciális radikalizáló hatása is csupán az utóbbi évtizedekben került a kutatók figyelmébe. Tom Pettinger, a Warwick Egyetem PhD-hallgatója például egy tanulmányában a nagyszabású katonai beavatkozások radikalizáló hatását, valamint a korlátozottabb erejű légi hadjáratok következményeit vizsgálta. A „terror elleni háború” afganisztáni és iraki, valamint az al-Káida és az úgynevezett Iszlám Állam ellen indított légi hadjáratok²² példáit felhasználva igyekezett bemutatni a szárazföldi erőket is felvonultató

¹⁷ Powers és Choi a kutatásában használt adatok alapján a közepes erejű katonai intervenciók létszámát 1001 és 5000 fő közé teszi, és összesen öt szintet különböztet meg létszám szerint, azzal a megjegyzéssel, hogy egy adott országban egyszerre több típusú intervencióra is sor kerülhet, így a különböző mértékű beavatkozások nem zárják ki egymást. A két kutató a hibák kiküszöbölésére a következő kontrollváltozókat is alkalmazta: gazdasági fejlettség (GDP), népesség, a rezsim (uralkodói rendszer) tartóssága, az ország területe, a demokrácia foka, a kudarcállamiság szintje, az államközi konfliktusok jelenléte, korábbi terrorcselekmények kihatásai. Matthew POWERS – Seung-Whan CHOI: *Military Interventions and Transnational Terrorism: An Intense Relationship*, [online], 2010. 08. 11., 17–21. o. Forrás: Ssrn.com [2017. 10. 08.].

¹⁸ Charles TILLY: *From Mobilization to Revolution*, [online], University of Michigan, Ann Arbor, Michigan, USA, 1977. [2017. 10. 08.].

¹⁹ POWERS–CHOI: *i. m.*, 17–21.

²⁰ Colin POWELL: *U.S. Forces: Challenges Ahead*, [online], *Foreign Affairs*, 71. évf., 1992/5, 32–45. o. [2017. 10. 08.].

²¹ POWERS–CHOI: *i. m.*, 10.

²² Az Iszlám Állam elleni amerikai légi hadjáratról lásd a CNN kisfilmjét: *The air war on ISIS*, [online], 2017. 10. 05. Forrás: Edition.cnn.com [2017. 10. 13.].

intervenció és a fegyveres erőszak személytelenebb (pilóta nélküli repülő eszközök) alkalmazásában rejlő kockázatokat, rámutatva, hogy egy külső beavatkozás mindenképpen a radikalizáció táptalajaként szolgálhat.²³

Pettinger szerint a nagyszabású és a korlátozott mértékű, mondhatni „minimalista” intervencióknak a terrorcselekmények növekedését tekintve eltérő következményeik vannak. Egy szárazföldi erőt is bevető akció általában főleg az öngyilkos merényletek számát növeli, ezzel párhuzamosan több civil áldozattal és pusztítással is járhat, ami felszíthatja az indulatokat, így megtorláshoz vezethet. A csupán légitámadásokra korlátozódó intervenciók viszont kivédhetetlenségük és személytelenségük miatt tisztességtelenek a célország lakossága számára, így a felbőszült lakosok körében növelhetik a terrorizmus eszközének elfogadottságát és támogatottságát.²⁴ A személyi interakció elmaradása a légi hadjáratok során ma már ismert módon radikalizálhatja az érintett közösség tagjait. A magas számú civil áldozatokkal járó dróntámadások például könnyen azt eredményezhetik, hogy a korábban a terrorizmust elutasító emberek a beavatkozó állam elleni bosszúvágytól fűtve a terror-szervezetekhez fordulhatnak segítségért. Ráadásul a jemeni hűtik, az al-Káida és az Iszlám Állam elleni sorozatos légcsapásokat egyesek hajlamosak az „iszlám elleni háborúként” értékelni.²⁵

A tapasztalatok szerint az elsöprő erejű intervenciók gyakran vezetnek a helyi hatalmi struktúrák összeomlásához, ami a kudarcállamokhoz hasonlóan táptalajt biztosíthat a terrorizmusnak, amelyre a legjobb példával talán az Iszlám Állam megerősödése szolgált. Ez az állítás látszólag ellentmond Powers és Choi korábban ismertetett megállapításának, amely szerint egy megsemmisítő erejű intervenció a terrorista tevékenység visszaszorítását eredményezi, hiszen az iraki és szíriai intervenciók egyes elemzők szerint éppen a polgári kormányzati rendszer összeomlása miatt közvetlenül eredményezték az extrémizmus elterjedését.²⁶ Ebben az esetben azonban a beavatkozást szükségessé tevő konfliktusból kimaradó, inkább azt külső szemlélőként követő szervezet megerősödéséről van szó, amely a számára kedvező helyzetet kihasználva jutott nagyobb mozgástérhez. Mindemellett az is megjegyzendő, hogy a terrorizmus természetesen nem csak a külső katonai intervenciók következménye lehet, itt csupán arra hívjuk fel a figyelmet, hogy fontos (radikalizáló) tényező, amely az intervenció típusától függően képes különböző módokon a terrorizmus malmára hajtani a vizet.²⁷

A külső katonai beavatkozások empirikus szakirodalma már sokat fejlődött a kiváltó okok és a következmények azonosítása terén, ugyanakkor a téma átfogó megértéséhez további kutatásokra van szükség. A két leggyakrabban alkalmazott elméleti megközelítés a katonai intervenciók elemzéséhez az *alkudozó/tárgyaló* és a *rivalizáló* modellek, amelyek fontos betekintést adnak a katonai intervenciók jelenségébe, de minden bizonnyal to-

²³ Tom PETTINGER: What is the Impact of Foreign Military Intervention on Radicalization?, [online], *Journal for Deradicalization*, 2015/5, 92–119. o. [2017. 10. 08.].

²⁴ Uo., 94.

²⁵ Associated Press: Obama: US not at war with Islam, but with those who have perverted it, [online], 2015. 02. 19. Forrás: Timesofisrael.com [2017. 10. 08.].

²⁶ Anthony H. CORDESMAN: Iraqi Stability and the „ISIS War”, [online], Center for Strategic and International Studies, 2015. [2017. 10. 08.].

²⁷ PETTINGER: *i. m.*, 110.

vább lehetne fejleszteni őket. Az utóbbi évtizedekben a szakirodalom egyre többet foglalkozik a katonai intervencióknak a célszágok társadalmára gyakorolt következményeivel (mint a már említett demokratizáció, az emberi jogok és konfliktuskezelés kérdései),²⁸ illetve az államközi és a belső nemzeti struktúrák kettős hatásával, a rendszerszintű elméletek viszont a nemzetközi rendszer nagyhatalmainak nagyobb horderejű háborúival szemben csak korlátozott mértékű figyelmet szenteltek a kisebb katonai beavatkozások hatásának. A rendszerszintű dinamikákat a katonai erő ilyen módon történő alkalmazásával összekötő kutatások így a mai napig váratnak magukra.²⁹ Ezért is érdemes a külső intervenciókkal kapcsolatos kutatásokat kiterjeszteni konkrét földrajzi régiók adott időintervallumon belül történő vizsgálatára, valamint a nem állami szereplők elleni külső katonai beavatkozások elemzésére a katonai intervenciók típusainak lehetőség szerinti újrakategorizálását sem mellőzve.³⁰

A külső intervenció fogalma

A külső intervenció Patrick Regan³¹ és James Rosenau³² szerint olyan a nemzetközi hagyományokkal szakító, egy adott ország hatalmi struktúráit érintő politikai vagy gazdasági lépés, illetve katonai akció, amelynek célja a felek közötti hatalmi egyensúly vagy a konfliktus zajlásdinamikájának módosítása (semlegesen, a kormány vagy az ellenzék oldalán). A beavatkozó lehet állami vagy nem állami szereplő is, de mindenképpen az országon kívüli (külső szereplő) kell legyen. Az a tény, hogy az intervencióra egy fegyveres konfliktus idején kerül sor, már önmagában automatikusan teljesíti a „hagyományokkal való szakítás” kritériumát, hiszen ez mindenképpen eltérést jelent a megszokott, normál mederben zajló nemzetközi kapcsolatoktól. A kutatók különböző adathalmazokat használnak a külső katonai intervencióként értelmezhető eseményekkel kapcsolatos elméleteik vizsgálatára, mint például a *Militarizált államközi viták (Militarized Interstate Dispute – MID)*, a *Nemzetközi katonai intervenciók (International Military Intervention – IMI)* és a *Nagyhatalmak katonai intervenciói (Military Intervention by Powerful States – MIPS)* elnevezésű adatbázisok. Ezek az adathalmazok azonban a katonai erő államközi alkalmazásának eltérő típusait összegzik, így alkalmazásuk gyakran vezet egymással inkompatibilis vizsgálati eredményekre.³³

²⁸ Jeffrey PICKERING – David F. MITCHELL: Empirical Knowledge on Foreign Military Intervention, [online], Oxford Research Encyclopedia of Politics, 2017, 1–2. o. [2017. 10. 08.].

²⁹ Uo., 11.

³⁰ Uo., 17–18.

³¹ Patrick M. REGAN – Richard W. FRANK – Aysegül AYDIN: Diplomatic Interventions and Civil War: A New Dataset, [online], *Journal of Peace Research*, 46. évf., 2009/1, 135–146. o. [2017. 10. 08.].

³² James N. ROSENAU: The Concept of Intervention, [online], *Journal of International Affairs*, 22. évf., 1968/2, 165–176. o. [2017. 10. 08.].

³³ Jelenleg a következő három intervenció adatbázis áll a kutatók rendelkezésére: 1. Palmer GLENN – Vito D'ORAZIO – Michael KENWICK – Matthew LANE: The MID4 Data Set: Procedures, Coding Rules, and Description, [online], 2015, Conflict Management and Peace Science [2017. 10. 08.]; 2. Emzet F. KISANGANI – Jeffrey PICKERING: International Military Intervention, 1989–2005, [online], Inter-University Consortium for Political and Social Research, Data Collection No 21282, University of Michigan, Ann Arbor [2017. 10. 08.]; 3. Patricia L. SULLIVAN – Michael T. KOCH: Replication data for: Military Intervention by Powerful States (MIPS), [online], 2011. Forrás: HDL [2017. 10. 08.].

Az intervenciók háttérében például számos ok, motíváló tényező állhat. Lehet szó több szereplőnek a közös érdekeiről vagy éppen érdekellentétéről is, és az események alakulásával az érdekek változhatnak, esetleg félrevezetőnek bizonyulhatnak. Az egyes konfliktusokba való beavatkozások mögötti szándékok és a harcok végső kimenetele közötti összefüggések nehéz azonosíthatósága tehát komoly kihívást jelent a kutatók számára, így a mai napig nem készült egy egységes és részletes összefoglaló adatbázis az intervenciókról. Maga a katonai intervenció mint jelenség is sokat változott az elmúlt fél évszázad során, az elmúlt két évtizedben pedig a humanitárius válságok és civil konfliktusok kontextusában gyakorlatilag legitimé és elfogadottá vált.³⁴

Az intervenció koncepcióját tágabban értelmezve megállapítható, hogy egy külső beavatkozás lehet kényszerítő vagy nem kényszerítő (gazdasági korlátozások), közvetlen vagy közvetett (proxy államon keresztül), nyílt vagy titkos, valamint végrehajtója lehet állami vagy nem állami szereplő is.³⁵ Jogi értelemben nem feltétlenül jogszerűtlen vagy törvényes, de mindenképpen szakít a nemzetközi kapcsolatok hagyományos sémáival, ahogy azt már korábban említettük.³⁶ A külső beavatkozások sikerességét legtöbbször az adott konfliktus deeszkalálásának sikerével azonosítják, ami ezáltal teret biztosít a tárgyalásos úton történő rendezésnek.³⁷ Az intervenciókhoz sok esetben altruista jegyeket is hozzárendelnek, mint például az emberi jogok biztosítása, népiirtás megakadályozása, a demokrácia terjesztése vagy valamilyen morális kötelezettség a beavatkozó fél részéről. Ha azonban a béke kap prioritást, az intervenciónak elméletileg mindig az erősebb felet kellene támogatnia, hogy az minél hamarabb katonai győzelmet arasson vagy képes legyen egy megállapodás aláírását tető alá hozni. Ebben a tekintetben érdemes megjegyezni, hogy az erősebb oldal általában a kormány szokott lenni, különösen egy polgárháború kirobbanásának az elején, ebben az esetben pedig a harcok befejezését a kormányoldal támogatásával lehet hamarabb elérni.³⁸

Kijelenthető, hogy a beavatkozásra minden esetben azért kerül sor, hogy a beavatkozó a számára előnyösebb feltételekkel érhesse el a konfliktus lezárását, amely végső soron a konfliktus intenzitását tekintve jelenthet eszkalációt, deeszkalációt vagy a harcok folytatásának fenntartását is. Jelen kutatás során nem az adott intervenció sikerességét vizsgáljuk – hiszen nem ismerhetjük minden esetben a döntéshozó tényleges célkitűzését –, hanem azt, hogy milyen hatással járt a konfliktus menetére, a célszág nemzeti képeéseire, ezáltal pedig a hatalmi egyensúlyra. Megjegyzendő, hogy meglátásunk szerint az eltérő intervenciók más és más hatással lehetnek a konfliktusok intenzitására és időtartamára.³⁹

A fegyveres erő alkalmazását és a katonai intervenciókat vizsgáló kutatások az elmúlt évtizedekben két elméletet dolgoztak ki a beavatkozások háttérének megmagyarázására.

³⁴ Marie Olson LOUNSBERY – Frederic PEARSON – Andrea Kathryn TALENTINO: Unilateral and Multilateral Military Intervention: Effects on Stability and Security, [online], *Democracy and Security*, 7. évf., 2011/3, 227–257. o. [2017. 10. 08.].

³⁵ Hedley BULL (ed.): *Intervention in World Politics*, Oxford University Press, Oxford, United Kingdom, 1984.

³⁶ Raymond John VINCENT: *Nonintervention and International Order*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, USA, 1974.

³⁷ Richard K. BETTS: The Delusion of Impartial Intervention, [online], *Foreign Affairs*, 73. évf., 1994/6, 20–33. o. [2017. 10. 08.].

³⁸ REGAN: Third-party Interventions ... *i. m.*

³⁹ SOUSA: *i. m.*, 4.

Az első a nemzetek közötti rivalizálással magyarázza a katonai intervenciókat (*rivalry approach*), a második pedig az alkudozás (*bargaining model*) egyik fontos részének tekinti (inkább a korlátozott mértékű) fegyveres beavatkozást, amely a nemzetek közötti tárgyalási folyamat elemeként értékelhető. Mindazonáltal ez a két elméleti megközelítés sem fedheti le teljesen a külső katonai beavatkozással kapcsolatos jelenlegi tudásunkat, sőt, az eddigi kutatások számos strukturális tényezőt azonosítottak, amelyek ettől a két modelltől függetlenül fontos szerepet játszhatnak egy katonai intervenció bekövetkezésében. Helyi szinten ilyen tényező lehet például a nemzeti intézményrendszer (*institutions*), amelynek működése a döntéshozatali folyamat során eltántoríthatja a politikai vezetőket a katonai beavatkozástól vagy ösztönözheti is arra, ahogy azt a *demokratikus béke*, az *autokratikus béke* vagy éppen a *választói megközelítés* elméletei is vallják. A politikai megfontolások mellett azonban a fegyveres erő alkalmazásáról szóló döntések meghozatalában döntő szerepe lehet a belső gazdasági struktúráknak is, sőt, minden bizonnyal a legtöbb esetben a háttérben belpolitikai és nemzeti gazdasági tényezők kombinációja befolyásolja a döntéshozatalt. Meg kell még említenünk továbbá a második belső strukturális faktort is, mégpedig a katonai erő megtévesztő célú alkalmazását (*diversionary incentive*), amelynek lényege, hogy a politikai vezetés bizonyíthassa a közvélemény számára politikai alkalmasságát, rátermettségét.⁴⁰ A fegyveres erő alkalmazásához vezető államközi strukturális tényezőket az előbbiekhöz képest már sokat kutatták. Ezek közé tartozik a földrajzi közelség, a területi viták, a képességek, a szövetségek, a gazdasági interdependencia, a kormányközi szervezetekben betöltött tagság és a történelmi múlt kérdései.⁴¹ Ez a tanulmány ezeket a tényezőket nem vizsgálja, itt csupán röviden megemlítettük őket. Ami talán ennél érdekesebb lehet számunkra, az a nemzetközi vagy rendszerszintű tényezők kérdése, amelyre kevesebb figyelem jutott az utóbbi években.

Hatalom és egyensúly a nemzetközi rendszerben

A külső intervenciók regionális hatalmi egyensúlyra gyakorolt hatásának tettenéréséhez röviden ki kell térnünk magának a hatalmi egyensúlynak⁴² mint koncepciónak, valamint a nemzetközi szövetség fogalmának az értelmezésére. Ezt követően rátérhetünk majd az államok hatalmi képességeiben, ezáltal pedig a hatalmi státuszukban bekövetkező változások nyomon követésének egyik lehetséges módszertanának az ismertetésére.

A nemzetközi kapcsolatok elemzéséhez megkerülhetetlen a szövetségek és a hatalmi egyensúly realista koncepciójának alkalmazása, noha e két fogalomnak a pontos definíciója továbbra is vita tárgya. Morton Kaplan szerint két vagy több állami szereplő interakcióját akkor tekinthetjük *hatalmi egyensúlyi rendszernek*, ha 1. a rendszernek nincs a tagok magatartását szabályozó politikai alrendszere; 2. legalább öt állami főszereplője van; 3. mindenki

⁴⁰ PICKERING–MITCHELL: *i. m.*, 3–9.

⁴¹ Uo., 9–11.

⁴² A hatalmi egyensúly elméletéről és gyakorlatáról bővebben lásd: T. V. PAUL – James J. WIRTZ – Michel FORTMANN (eds.): *Balance of Power, Theory and Practice in the 21st Century*, Stanford University Press, Stanford, California, 2004.

betartja a Kaplan által megfogalmazott hat magatartási szabályt.⁴³ Patrick McGowan és Robert Rood szerint *szövetségnek* pedig azt tekinthetjük, mikor legalább két állam katonailag elköteleződik legalább egy másik állammal szemben a fegyveres harc vállalása vagy a semlegesség megőrzése mellett.⁴⁴ Az ilyen szövetségek jellemzője, hogy a nemzetek közötti együttműködés fokozásának és a képségeik kombinálásának céljából jönnek létre az állami érdekek érvényesítésére való törekvés és a kölcsönös segítségnyújtás szellemében. Kiemelendő, hogy szövetség tehát valamelyik állammal szemben jön létre, a háború reális kockázatát szem előtt tartva, a közös érdekek és a *status quo*⁴⁵ megőrzésének vagy éppen felülvizsgálatának szükségességére alapozva.⁴⁶

Mindezt figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy a nemzetközi rendszerben az államok vagy egyensúlyozni próbálnak az erős, illetve fenyegetést jelentő államok ellen, vagy csatlakoznak hozzájuk. Az ideológiai vagy kulturális hasonlóságok képesek összefűzni vagy szétválasztani egyes országokat, maguk az államok pedig képesek szövetségesekre szert tenni katonai vagy gazdasági segélyek, támogatások segítségével, propaganda felhasználásával, vagy politikai behatolással. Stephen Walt szerint a szövetségekötés egyenlő a fenyegetésre adott válaszreakcióval.⁴⁷ Az államok számára a gyengébb oldalhoz való csatlakozás az előnyben részesített választás, mivel így az adott állam növelheti befolyását az amúgy is segítségre és támogatásra szoruló szövetségeseik között, míg az erősebb oldalhoz való csatlakozással az adott ország befolyása a viszonylag kiszolgáltatott helyzetéből adódóan egyértelműen mérséklődik. Mindemellett Walt megjegyzi, hogy általánosságban véve az az elfogadott vélekedés, hogy az államok számára vonzó az erő. Minél erősebb egy állam és ez az erő minél nyilvánvalóbbá válik más államok számára, annál valószínűbb, hogy többen is ezzel az állammal akarnak majd szövetkezni. Ennek megfelelően fordított esetben a hatalmi pozíció meggyengülésekor az adott állam szövetségesei nagy valószínűséggel semlegességre kívánnak majd törekedni, rosszabb esetben pedig akár át is állhatnak a másik oldalra.⁴⁸

⁴³ A hatalmi egyensúly hat magatartási szabálya Morton Kaplan szerint a következő: 1. Minden állam törekszik képségeinek javítására, de inkább tárgyal, mint háborút visel. 2. Minden állam inkább harcol, minthogy lemondjon képsége javításának lehetőségéről. 3. Minden állam inkább abbahagyja a harcot, minthogy eltüntessen egy meghatározó államot. 4. Minden állam igyekszik megakadályozni bármilyen koalíciót vagy egyedi államot, hogy a rendszeren belül erőfölényre tegyen szert. 5. Minden állam igyekszik korlátozni azon államokat, amelyek „szupranacionális” szervezési elveket követnek. 6. Minden állam lehetővé teszi, hogy a legyőzött vagy korlátozott nagy nemzetállamok visszatérhessenek a rendszerbe elfogadható szerepet játszó partnerként, vagy megegyeznek abban, hogy bevegyenek néhány korábban jelentéktelen államot a meghatározó államok csoportjába. Minden fontos államot elfogadható partnerként kell kezelni. Morton Kaplan szerint ezek a szabályok teszik lehetővé, hogy olyan könnyed szövetségek jöjjenek létre, amelyek képesek „szabályozni” a rendszer működését, valamint megakadályozni, hogy egy állam vagy államok egy csoportja hegemoniát érhesen el. Morton A. KAPLAN: *System and Process in International Politics*, ECPR Press, University of Essex, Colchester, 2005, 35. o.

⁴⁴ Patrick J. MCGOWAN – Robert M. ROOD: Alliance Behavior in Balance of Power Systems, [online], *American Political Science Review*, 69. évf., 1975/3, 859–870. o., 859. o. [2017. 10. 08.].

⁴⁵ *Status quo*: a nemzetközi politikában a megelőző, a korábbi helyzetnek megfelelő állapot; illetve a határok megőrzése. Napjainkban a fennálló állapot védelmének elve. SZABÓ József (szerk.): *Hadtudományi lexikon II.*, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995, 1225. o. Politikai értelemben az erőviszonyok, társadalmi struktúrák, rend fenntartása., de felfogható nyugalmi, egyensúlyi állapotnak is.

⁴⁶ MCGOWAN–ROOD: *i. m.*, 860.

⁴⁷ Stephen M. WALT: Alliance Formation and the Balance of World Power, [online], *International Security*, 9. évf., 1985/4, 3–43. o., 4. o. [2017. 10. 08.].

⁴⁸ Uo., 7.

Az erősebb, fenyegetést jelentő államhoz való csatlakozás mögött lehet defenzív és ofenzív logikájú motiváció is. Defenzív esetben a hangsúly a megbékélésen van, azzal a céllal, hogy az adott állam elkerülje a fenyegetést jelentő fél esetleges támadását. Az offenzív logika esetében a fő motivációs tényező az esetleges győzelem után várható zsákmányon történő osztozkodás reménye (például területi nyereségek felosztása).⁴⁹ Az államok tehát a legnagyobb fenyegetést jelentő állammal, vagy éppen ellenkezőleg, vele szemben fognak szövetségre lépni. Az erős pozícióban lévő államok más, szintén erős pozíciójú államokkal is szövetségre léphetnek egyensúlyozás céljából, abban az esetben, ha egy gyengébb állam más okokból kifolyólag nagyobb veszélyt jelent.⁵⁰ Walt szerint az államok által jelentett fenyegetés jelentőségét nemcsak a hatalmi pozíció, illetve az erő szabja meg, hanem abban más tényezők is szerepet játszanak: a csoportos hatalom, a közelség, a támadó képességek és szándékok.⁵¹ Walt megjegyzi, hogy a kiegyensúlyozás hipotézise szerint, minél kevésbé tűnik fenyegetőnek egy állam [az Egyesült Államok], annál népszerűbb lehet, ami azt jelenti, hogy a periférikus területeken a pusztán a „hitelesség” érdekében felmerülő intervenciók ötletét szerinte eleve el kell utasítani.

A hatalmi egyensúly és a szövetségek kialakulásának elméleteinek gyakorlati alkalmazásához mindazonáltal szükség van az államok nemzeti képességeinek – lehetőség szerint kvantitatív módszerrel történő – meghatározására. Az államok hatalmának felméréséhez szükséges módszertan kidolgozása már régóta szerepel a nemzetközi kapcsolatok kutatóinak napirendjén, ahogy a hatalom természetének és erejének a megértése is régóta foglalkoztatja a szakértőket. A hatalom méréséhez elfogadott mutatószámok vagy változók része többek között a GDP vagy GNP és a gazdasági növekedési ráták. A nemzetközi politikai viszonyok egyik alapvető elemeként azonban a tényleges katonai erő jelenti az egyik legfontosabb mutatóját egy ország hatalmi státuszának. A nemzeti hatalom részét képezik a kézzelfogható katonai eszközök mellett az olyan nehezen megfogható elemek is, mint például a kiképzés, a doktrínák, vezetés-irányítási rendszer, tapasztalat, felkészültség. Jeffrey Hart például a hatalmi státusz mérésének általános módszertanának kidolgozására tett kísérlete során arra a következtetésre jutott, hogy az erőforrások feletti ellenőrzés mértéke és az események befolyásolására való képesség között nem okvetlenül van közvetlen kapcsolat, hiszen az egyes szereplők nem feltétlenül képesek minden helyzetben az összes rendelkezésükre álló erőforrást alkalmazni, a nem kézzelfogható erőforrásokat pedig nehéz lenne számszerűsíteni.⁵²

Egy állam hatalmát tehát a hagyományos megközelítés szerint egy háború megvívásához szükséges katonai képességek alapján, különböző indexek és változók segítségével, az országokat „erőforrások birtoklóiként” kezelve, főként becült mutatókkal számolva szokták megadni. Az ezt a megközelítést használó kutatások és tanulmányok legtöbbször hasonló eredményekre szokott jutni az egyes országok képességei szerinti rangsor felállításában. Ez ugyanakkor legfőképpen a fejlett világ országai esetében igaz, a fejlődő országok hatalmának

⁴⁹ Uo., 8.

⁵⁰ Uo., 8–9.

⁵¹ Uo., 9.

⁵² Jeffrey HART: Three approaches to the measurement of power in international relations, [online], *International Organization*, 30. évf., 1976/2, 289–305. o. [2017. 10. 08.].

felmérésében már gyakoribbak az eltérések. További tapasztalatok szerint az egyváltozós felmérések a hatalomról éppen olyan hatásosak szoktak lenni, mint az országokat rangsoroló összetettebb indexek. Mindebből arra következtethetünk, hogy a rangsorolásokból nem feltétlenül derül ki, hogy egy országot mi tesz igazán „hatalmassá”. Mindemellett a legtöbb hagyományos index nem alkalmaz kvalitatív tényezőket, amelyek alkalmasak volnának egy állam képségeinek a leírására. Ashley Tellis, a *Carnegie Alapítvány a Nemzetközi Békéért* főmunkatársa egy korábban még a RAND Corporation vezető politikai elemzőjeként publikált tanulmányában a hatalom mérésének hagyományos megközelítését alkalmatlannak tartva az amerikai hírszerző közösség számára az államok rangsorolása helyett a legfontosabb országok képségeinek egyesével történő felmérését jelölte meg prioritásként, egy előzetesen kidolgozott sablon alapján, amely később lehetővé teheti az egyes országok összehasonlítását. Alapkoncepciója szerint a nemzeti hatalom gyakorlatilag két komponens interakciójának eredménye: egy ország azon képségéé, hogy dominálni tudja a gazdasági innovációs ciklusokat adott időben, és azé, hogy később hasznosítani is tudja ezen dominancia gyümölcsét hatékony katonai képségek kialakításával, amely egyrészt meg is erősíti gazdasági előnyeit, másrészt biztosítja a stabil politikai rendet.⁵³

Tellis szerint a nemzeti hatalom egyenlő az ország azon képségéé, hogy konkrét célkitűzésű tevékenységgel képes stratégiai céljait elérni. Ez a megközelítés a képség/kapacitás két dimenzióját is megkülönbözteti, amelyek közül az egyik a külső dimenzió, ami az ország globális környezetére a gazdasági, politikai és katonai potenciáljával gyakorolt hatását jelenti, míg a belső dimenzió a társadalmi erőforrások tényleges tudássá transzformálását jelenti, amely képes a lehető legjobb civil és katonai technológiákat létrehozni. Tellis és munkatársai szerint egy ország valóban hasznos hatalmi profiljának elkészítéséhez az e két dimenziót is magában foglaló változókat is tartalmaznia kell, amelyhez három jellemző állami attribútumnak a változóit jelöli meg alkalmazásra. Az egyik ilyen az ország erőforrásait mutatja (*national resources*), mint a lakosság száma, a terület, a gazdasági erő (GDP/GNP), a természeti erőforrások. Ezek a hagyományos megközelítésben alkalmazott módszertan mutatószámai is, amelyektől nem lehet eltekinteni. A második fontos jellemző a nemzeti teljesítőképesség (*national performance*), amely megmutatja, hogy az adott ország mennyire képes a meglévő vagy megszerzett erőforrásait tényleges hatalommá konvertálni, azt hasznosítani. Ennek három eleme a külső kényszerek,⁵⁴ az infrastrukturális kapacitások és az eszmei/elméleti erőforrások. A harmadik jellemző a katonai *képségeket* (*military capability*) takarja (védelmi kiadások, fegyveres erők létszáma), mint a nemzeti hatalom eredményét vagy produktumát, ami az adott ország tényleges kényszerítő erejét mutatja, s egyben a külső hatalom egyik legfontosabb megnyilvánulása.⁵⁵ Itt kell azonban megjegyeznünk, hogy a katonai képségek esetében sem csupán számokról beszélünk,

⁵³ Ashley TELLIS – Janice BIALLY – Christopher LAYNE – Melissa MCPHERSON – Jerry SOLLINGER: *Measuring National Power in the Postindustrial Age: Analyst's Handbook*, [online], RAND Corporation, Santa Monica, California, 2000, 3–4. o. [2017. 10. 08.].

⁵⁴ A külső kényszereknek része például a külső fenyegetés, ami jelentős motiváló tényező lehet az egyes országok számára nemzeti hatalmuk növelésére. A más országok által fenyegetett vagy fenyegetve érzett államok nagyobb valószínűséggel törekednek majd erőforrásaik növelésére és katonai képségeik fejlesztésére a túlélésük biztosítása érdekében. TELLIS et al.: *i. m.*, 20.

⁵⁵ Uo., 5–7.

hiszen az, hogy egy ország kifinomult katonai technológiákkal és nagyszámú katonával rendelkezik, még nem jelenti azt, hogy képes is őket hatékonyan alkalmazni. A katonai képességeket a hatalmi státusz vizsgálatakor célszerű úgy felmérni, hogy ne azt tartsuk szem előtt, hogy egy ország mivel rendelkezik, hanem azt, hogy konkrétan mire képes a rendelkezésére álló erőforrásokkal, eszközökkel.

A nemzeti képességek visszaesése az intervenciók nyomán

Jelen tanulmányban az 1968 óta fejlesztett Correlates of War Project⁵⁶ keretében kidolgozott nemzeti képességek összesített indexének (CINC-score) alkalmazását látjuk célravezetőnek, amely a nemzeti képességek hat egyedi komponensét foglalja magában.⁵⁷ Minden összesített CINC-pontérték az adott ország átlagos részesedését mutatja a világ összes nemzetének képességeiből az adott évben, ahol lehetséges, a 19. századtól egészen 2012-ig. A CINC pontszám így 0 és 1 érték között változhat évente, amelyből a 0 értéket kapó ország a világ nemzeteinek összes kapacitásából 0%-ban részesült az adott évben, míg az 1.0 érték esetén az adott állam a képességek 100%-át birtokolta, következésképpen pedig az összes többi ország 0%-os részesedést könyvelhetett el.

A közel-keleti régió országairól is rendelkezésre állnak a nemzeti képességekre vonatkozó adatok, de a legfrissebb adatbázis (NMC 5.0, 2011) szerint is csupán 2011-ig vagy 2012-ig. A külső intervencióknak a hatalmi státuszra, illetve a nemzeti képességekre gyakorolt hatása kimutatásához ezért most Afganisztán, Irak és Líbia mutatóinak alakulását vizsgáltuk az ezen országokban legutóbb lezajlott katonai beavatkozásokat megelőző és az azt követő évek, valamint a beavatkozás évére vonatkozó számadatok összehasonlításával (1. táblázat). A CINC-pontokat értékelve Líbia esetében jól látható, hogy csökkenés következett be a 2011-es NATO-intervenció⁵⁸ nyomán, az egyedi mutatókat tekintve pedig több esetben jelentkezett az intervenció évében jelentős mértékű csökkenés, majd az azt követő évben növekedés. Irak esetében a 2003-as amerikai beavatkozást⁵⁹ követően egyértelmű csökkenés látható a védelmi kiadásokban és a fegyveres erők létszámában, végül pedig az összesített CINC-pontszámában is. Mindez számszerűsítve mutatja a hatalmi státusz egyik legfontosabb komponensében, a katonai képességekben bekövetkező jelentős visszaesést, amely az államhatalom meggyengülése révén lehetővé tette az Iszlám Állam elődszervezetei számára a terjeszkedést és a megerősödést. Afganisztán 2001-es megtámadása⁶⁰ is láthatóan a védelmi kiadások és az afgán fegyveres erők létszámának je-

⁵⁶ Bővebben lásd a projekt honlapját: www.correlatesofwar.org [2017. 10. 09.].

⁵⁷ Composite Index of National Capability (CINC) által alkalmazott mutatók: védelmi kiadások, fegyveres erők létszáma, vas- és acélgyártás, energiafogyasztás, lakosság száma, városi lakosság száma.

⁵⁸ Jelenleg a NATO 2011-es líbiai beavatkozása egy általunk alkalmazott intervenció adatbázisban sem szerepel, így nem állnak rendelkezésre adatok elsődleges forrásból a beavatkozás kategorizálására és nagyságrendjének megállapítására.

⁵⁹ Az International Military Intervention (IMI) adatbázisa szerint az Egyesült Államok iraki rezsimbuktató intervenciója 10 ezer főt meghaladó szárazföldi erőt alkalmazott, ezzel pedig a legnagyobb beavatkozások kategóriájába sorolható. KISANGANI-PICKERING: *i. m.*

⁶⁰ Az IMI adatbázisa szerint az Egyesült Államok által az afganisztáni tálibok ellen 2001-ben indított katonai akciója is 10 ezer főt meghaladó szárazföldi erőt alkalmazott, ezzel szintén a legnagyobb stratégiai beavatkozások kategóriájába sorolható. IMI, 1989–2005.

lentős csökkenését okozta, amely szintén alacsonyabb összesített CINC-pontszámot eredményezett.

Az előzőleg a hatalmi egyensúlyról és a nemzeti képességekről leírtakat is figyelembe véve tehát kijelenthető, hogy a katonai intervenciók együtt járhatnak a célország képességeinek nagymértékű visszaesésével, ami a hatalmi státuszában bekövetkező csökkenéshez, majd közvetve pedig a hatalmi egyensúlyi rendszerben bekövetkező változashoz vezet, mivel az államok képességeinek összességéből csökken az adott ország részesedése, tehát az arányok más nemzetközi szereplők javára változnak.⁶¹ Ezért az intervenciók dilemmába az eddigi tapasztalatokat elemezve mindenképpen beemelendő a célországok nemzeti képességeiben esetlegesen bekövetkező negatív változások lehetősége, amelyek kihatással lehetnek a hatalmi egyensúly alakulására is.

1. táblázat: A kiválasztott országok hatalmi pozíciójának változása a Composite Index of National Capability (CINC) változói alapján

Ország (Kód)	Évszám	Védelmi kiadások*	Fegyveres erők létszáma**	Vas- és acélgyártás	Energiafogyasztás	Lakosság	Városi lakosság	CINC (2011)
Líbia (620)	2009	1 708 000	76	914	36 746	5 964	2 238	0.001604
	2011	-9	76	100	19 634	6 103	2 338	0.001363
	2012	2 988 000	-9	315	24 940	6 155	2 391	0.001064
Irak (645)	2001	1 372 000	424	0	46 675	24 813	17 451	0.006409
	2003	-9	389	0	45 829	25 960	11 673	0.006640
	2005	-9	180	0	45 137	27 377	12 060	0.004558
Afganisztán (700)	1999	250 000	400	0	643	21 923	3 724	0.004087
	2001	245 000	-9	0	677	22 080	4 162	0.001215
	2003	-9	60	0	922	23 116	3 058	0.001706

Forrás: Correlates of War CINC score, National material Capabilities data set, [online].

Forrás: Correlatesofwar.org [2017. 10. 08.]

* A védelmi kiadások az adott ország teljes (bruttó) éves katonai költségvetését mutatják amerikai dollárban a katonai képességekre fókuszálva, nem számolva a katonai ellenőrzés alá tartozó nem katonai (például rendőri) képességekkel és a civil kiadásokkal. A hiányzó értékeket a -9 jelöli. Az adatok elsődleges forrásai a Stratégiai Tanulmányok Intézetének (IISS) évente megjelenő Military Balance kiadványai. Bővebben lásd: Correlates of War Project, National Material Capabilities (NMC) Data Documentation, Version 5.0, [online], 2017. 02. 01., 23–29. o. Forrás: Correlatesofwar.org [2017. 10. 08.].

** A fegyveres erők létszáma a kormány irányítása alatt álló katonai erők (aktív, reguláris, szárazföldi, légi, haditengerészeti erők) számát jelenti, tehát nem tartalmazza az idegen országok katonai erőit, felkelőket, fél-

⁶¹ Ezzel kapcsolatban nem tartom szerencsésnek a „hatalmi vákuum” kifejezés használatát, mivel egy adott ország államszerkezetének meggyengülésekor nem új, gazdátlan nemzeti kapacitások vagy „üres tér” keletkezéséről van szó, hanem az országok összessége, illetve a nemzetközi szereplők között változik a nemzeti kapacitások eloszlása. Ezért látom a hatalmi egyensúly vizsgálatához alkalmazhatónak a CINC pontrendszerét, amelynek mutatószámai a világ összes országának képességeiből való részesedését mutatják. Ennek értelmében tehát, amíg egy ország részesedése csökken, addig egy másik ország vagy országok részesedése növekedni fog. Ennek kifejtésére azonban e tanulmány keretei között most nem kerül sor.

autonóm területek és protektorátusok fegyvereseit. Értelemszerűen ezek a számok csak közeli, megbízható becslések, a pontos adatok sok esetben ismeretlenek maradnak. A hiányzó értékeket itt is a -9-es kód jelöli. Bővebben lásd: Correlates of War Project, National Material Capabilities (NMC) Data Documentation, Version 5.0, *i. m.*, 13–22.

Közel-keleti tanulságok

A 21. század legnagyobb horderejű külső katonai intervencióit a „terror elleni háború” keretében az Egyesült Államok hajtotta végre George W. Bush elnöksége alatt, amelynek során Afganisztánban és Irakban is sor került szárazföldi erők bevetésére. Tíz évvel később Barack Obama elnöksége során, az úgynevezett „arab tavasz” folyamán Líbiában és Szíriában kialakult válság idején azonban már visszafogott maradt az amerikai beavatkozás.

Az egyes országok külpolitikájának értékelésekor elkülöníthető egy, a status quo mindenkor fenntartásának fontosságát szem előtt tartó, és egy éppen annak megváltoztatását szükségesnek látó politika. Az amerikai külpolitikát illetően megállapítható, hogy a hidegháború utáni politikai tanácsadók általában nem támogattak semmilyen intervenciót, ettől eltérően azonban az ifjabb Bush és Obama elnöksége alatt előtérbe került a status quo megkérdőjelezése és az intervenció szelektív támogatása.⁶² Ezt láthattuk, amikor a 2001. szeptember 11-i terrortámadások jelentette kihívásra az amerikai külpolitika intervenció válasz adott. Ennek eredményeként az afganisztáni és később az iraki katonai beavatkozásra is a régió transzformációja érdekében került sor,⁶³ majd Barack Obama lett az első amerikai elnök, aki ténylegesen is támogatni próbálta az elnyomó rendszerek ellen fellépő mozgalmakat. Később, a 2011-es líbiai katonai beavatkozás⁶⁴ kapcsán egyesek „új intervencionizmust” emlegettek, mivel az Egyesült Államok mellékszereplő maradt a konfliktusban, hiszen amíg Egyiptomban és Tunéziában Obama szakított a korábbi autoriter vezetőkkel, addig Szaúd-Arábiában, Bahreinben és Jemenben csak visszafogott lépéseket tett. Az Obama-adminisztráció így minden esetben mérlegelte a helyzetet, és differenciált módon tett meg bizonyos lépéseket vagy tartózkodott azoktól, és gyakorlatilag csak ott kívánt ténylegesen beavatkozni, ahol a központi hatalom megdöntésére reális esély mutatkozott, és ahol ez a forгатókönyv nem járt túl nagy kockázattal. Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy a mindenkor status quo számára csak abban az esetben volt megkérdőjelezhető, ha az a nemzeti érdekek érvényesülését szolgálta.⁶⁵

Fred Kaplan szerint a líbiai beavatkozás gyakorlatilag a hidegháborús „tanácsol és asszisztál” (*advise and assist*) típusú missziókhöz való visszatérést jelentette, annyi különbséggel, hogy már nem a kommunizmus terjedése a fő fenyegetés, hanem a nemzetközi terrorizmus. Kaplan megjegyzi, hogy bár ezek a missziók is magukban hordozzák az eskaláció

⁶² BALOGH István: Változás az amerikai külpolitika filozófiájában és gyakorlatában?, [online], *MKI-tanulmányok*, T-2012/17, Magyar Külügyi Intézet, Budapest, 2012, 3–5. o. [2017. 10. 08.].

⁶³ Uo., 8.

⁶⁴ A líbiai beavatkozásról a NATO szemszögéből bővebben lásd: Ivo H. DAALDER – James G. STAVRIDIS: NATO's Victory in Libya, [online], 2012. 02. 02. Forrás: Foreignaffairs.com [2017. 10. 19.]; Susannah O'SULLIVAN: *Military Intervention in the Middle East and North Africa: The Case of NATO in Libya*, Routledge, New York, 2017.

⁶⁵ BALOGH: *i. m.*, 13–14.

kockázatát, ennek a veszélye azonban minimalizálható a célok világos megfogalmazásával és kitűzésével, a műveletek korlátok közé szorításával és a költségek féken tartásával. Mindemellett szerinte az sem árt, ha a beavatkozó katonai jelenléte tényleg szükségesszerű, de még jobb, ha hivatalos felkérés is történt a beavatkozásra. Barack Obama adminisztrációja gyakorlatilag ezen megfontolásokat szem előtt tartva igyekezett eljárni a líbiai beavatkozás támogatásakor is, amelynek elsődleges célja a polgári lakosság védelme, míg másodlagos célja a nép Kaddáfi eltávolítását célzó erőfeszítéseinek támogatása volt. Erre az intervencióra azonban csak az Arab Liga egyhangú kérését, továbbá az ENSZ Biztonsági Tanácsának katonai beavatkozásra felhatalmazást adó határozatának⁶⁶ elfogadását követően került sor.⁶⁷

Ahogy azt a szakirodalmi áttekintés során már röviden említettük, a nagyszabású, úgynevezett „rezsimbuktató” katonai intervenciók fő problematikája, hogy a hatalomból eltávolított vezetők után maradt hatalmi űrt a beavatkozó erőnek kell kitöltenie: tehát gondoskodnia kell a biztonság és a rend fenntartásáról, a kormányzati intézményrendszer legalább minimális szintű működtetéséről és az alapvető szolgáltatások biztosításáról. Amennyiben erre nem kerül sor, vagy valamilyen téren hiányosságok maradnak, teret nyerhetnek a társadalom helyi fegyveres csoportjai, ami idővel anarchiához vagy polgárháborús állapotokhoz vezethet. Lényegében ez a forgatókönyv valósult meg Afganisztánban, Irakban és Líbiában is.⁶⁸ A rezsimváltást magától értetődően államépítésnek kell követnie, mivel ennek elmaradása a nemzetközi rend megbomlásához vezet. Egy államszerkezet összeomlása pedig az ország területét a fegyveres szervezetek bázisává változtathatja.

Az utóbbi évek egyik fő biztonságpolitikai vitatémája egy esetleges amerikai katonai beavatkozás volt a szíriai polgárháborúba. 2012 tavaszán szakértők és politikusok már felváltva érveltek az intervenció ellen vagy éppen mellett. Paul Miller például egy cikkében úgy fogalmazott, hogy a szíriai nép jogosan harcol a saját kormánya ellen, így elfogadható – noha nem feltétlenül bölcs döntés –, hogy az Egyesült Államok és más nemzetközi szereplők támogatják az ellenzéki erőket. Miller szerint ugyanakkor ettől még a szíriai polgárháború nem lesz az Egyesült Államok háborúja, és csupán akkor válhatna azzá, ha az Egyesült Államoknak érdekében állna beavatkozni. Ezt megtehetné elfogadható mértékű anyagi áldozat vállalásával, és jó esély lenne rá, hogy sikerül javítani a szíriai helyzeten, nem pedig rontani rajta.⁶⁹ Condoleezza Rice korábbi külügyminiszter megvédte az Obama-adminisztráció líbiai intervenció melletti döntését, kiemelve, hogy bár a helyzet korántsem volt egyszerű, de ezáltal az Egyesült Államok és szövetségesei nem a partvonalon állva nézték végig az eseményeket.⁷⁰ Később viszont a szíriai ellenzéki erők felfegyverzésére kérte az Egyesült Államokat, bírálva az Obama-adminisztráció álláspontját, amely szerint

⁶⁶ Security Council Approves 'No-Fly Zone' over Libya, Authorizing 'All Necessary Measures' to Protect Civilians, by Vote of 10 in Favour with 5 Abstentions, [online], 2011. 03. 17. Forrás: Un.org [2017. 10. 21.].

⁶⁷ Fred KAPLAN: The New Interventionism, [online], 2011. 10. 19. Forrás: Slate.com [2017. 10. 21.].

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ Miller afganisztáni veterán, 2007 és 2009 között a Nemzeti Biztonsági Tanács stábttagja volt, a Georgetown Egyetemen PhD-fokozatot szerzett nemzetközi kapcsolatokról. Paul D. MILLER: Should we intervene in Syria?, [online], 2012. 03. 13. Forrás: Foreignpolicy.com [2017. 10. 21.].

⁷⁰ Condoleezza Rice Defends Obama's Decision to Go Into Libya, [online], 2011. 04. 13. Forrás: Foxnews.com [2017. 10. 21.].

a felkelők nem elég szervezettek és megbízhatók ahhoz, hogy fegyverekkel támogassák őket. Rice ezzel szemben úgy érvelt, hogy más regionális szereplők már amúgy is támogatják mindkét oldalt a saját céljaik elérése érdekében.⁷¹ Stephen Hadley, George W. Bush adminisztrációjának nemzetbiztonsági tanácsadója is a „szabadságáért harcoló szíriai ellenzék” felfegyverzése mellett érvelt.⁷²

Ahogy arra Joseph Nye *Az intervenció dilemma* című 2012-es cikkében emlékeztette olvasóit, Theodore Roosevelt már 1904-ben kijelentette, hogy azokban az esetekben, amikor nagy számban követnek el valahol borzalmas bűnöket, fegyveres erő alkalmazására van szükség. Ezt megelőzően 1821-ben viszont a görög függetlenedési törekvésekbe való beavatkozásról szóló vitában John Quincy Adams még óva intette az amerikaiakat az ilyen külföldi vállalkozásoktól. A közel 800 ezer halálos áldozatot követelő 1994-es ruandai népirtás és a 8000-nél is több bosnyák férfi és fiú meggyilkolásával járó 1995-ös srebrenicai mészárlás után azonban sokan megesküdtek rá, hogy ilyen atrocitásokat a jövőben többet nem lehet hagyni bekövetkezni. Ezért is kerülhetett sor 1999-ben Koszovó esetében a NATO által végrehajtott szerbiai bombázásra, amelyre a megfigyelők többsége szerint igazolhatóan szükség volt, azonban mégis jogszerűtlenül került rá sor. Ezt követően Kofi Annan ENSZ-főtitkár kezdeményezésére egy nemzetközi bizottság munkájának eredményeként megszületett a „védelem felelőssége” (*responsibility to protect – R2P*) koncepció, ami szerint minden állam felelős a polgárai védelméért és ebben békés eszközökkel támogatható, de amennyiben egy állam ezt a felelősséget semmibe véve támadást indít saját állampolgárai ellen, a nemzetközi közösség akár fegyveres intervencióhoz is folyamodhat. Ezt a koncepciót 2005-ben el is fogadta az ENSZ, ám az azóta eltelt években bebizonyosodott, hogy nem mindenki értelmezi egyformán.⁷³

Líbia esetében az ENSZ Biztonsági Tanácsa a védelem felelősségére hivatkozva fogadta el a líbiai beavatkozást lehetővé tevő határozatát, Oroszország és Kína szerint azonban az Egyesült Államok gyakorlatilag ezt kihasználva hajtotta végre rezsimbuktató akcióját, ahelyett, hogy valóban a líbiai lakosságot védelmezte volna. Moszkva és Peking ezért is vonakodik jogi vagy politikai alapot adni olyan akciókhoz, amelyek a líbiai forгатókönyv megismétlődését eredményezhetik. Szíria esetében ez a koncepció azért sem bizonyult működőképesnek, mert az eltérő katonai és földrajzi körülmények miatt egy hasonló beavatkozás (repüléstilalmi zónák kialakítása) problematikusabb, így sokkal kisebb esély lett volna a sikerre. Egy szélesebb körű humanitárius intervenció is hasonló problémákkal járt volna, mint például a komoly kihívást jelentő nemzetépítés. Mindezt figyelembe véve Nye arra figyelmeztet, hogy a külpolitikában is az orvoslásban követett alapelvet érdemes követni, amely szerint a legfontosabb, hogy ne árts.⁷⁴

Philip Gourevitch egy, a *The New Yorker* magazinnak írt cikkében megjegyzi, hogy Obama egyszer egy, a washingtoni Holokauszt Emlékmúzeumnál elmondott beszédében Aszad megbuktatásával kapcsolatban úgy fogalmazott, hogy ő gyakorlatilag az első

⁷¹ Condoleezza Rice calls on U.S. to arm Syria rebels, [online], 2012. 06. 26. Forrás: Cbsnews.com [2017. 10. 19.].

⁷² Stephen J. HADLEY: The U.S. should arm Syrians, so they can fight for their future, [online], 2012. 03. 01. Forrás: Washingtonpost.com [2017. 10. 21.].

⁷³ Joseph NYE: The Intervention Dilemma, [online], 2012. 06. 08. Forrás: Project-syndicate.org [2017. 10. 19.].

⁷⁴ Uo.

amerikai elnök, aki kimondta, hogy a „népirtás megelőzése egy alapvető nemzeti biztonsági érdeke és fő felelőssége az Egyesült Államoknak”, ezért kerülhetett sor a líbiai beavatkozásra, és ezért küldtek amerikai különleges erőket Ugandába⁷⁵ Joseph Kony hadúr elfogására.⁷⁶ Obama a líbiai beavatkozásának, illetve a humanitárius katonai intervenció „Obama-doktrínájának” magyarázataként egy beszédében kijelentette, hogy sose vonakodna a nemzet alapérdekeinek védelmében a fegyveres erő – akár egyoldalú – alkalmazásától. A líbiai események kihatással lehettek volna a tunéziai és az egyiptomi folyamatokra, de számára leginkább az egyre nagyobb mértékű erőszak tette sürgőssé a beavatkozást, amelyre végül nemzetközi felhatalmazással, az Arab Liga hozzájárulásával, valamint a líbiai nép segélykérésére kerülhetett sor. Obama indoklásában azt is hozzátette, hogy Kaddáfi erőit végül amerikai szárazföldi erők bevetése nélkül sikerült megfékezni, és az Egyesült Államok egyszerűen nem fordíthatott hátat egy ilyen helyzetben, ő személyesen pedig nem várhatott a cselekvéssel a mézárást és tömegsírokat bemutató képekre. Obama politikájának kritikusai szerint a beavatkozás elmehetett volna akár Kaddáfi meggyilkolásáig is, ez azonban az akkori adminisztráció szerint meghaladta volna az 1973. ENSZ BT-határozatot,⁷⁷ amely csupán a polgári lakosság védelmére szólított fel. Mások a következetesség hiányát kérték számon az Obama-adminisztráción, mondván, hogy miért csak Líbiában hajlandó beavatkozni az ellenzék oldalán, amikor ugyanezt meg lehetne tenni Jemenben, Bahreinben vagy éppen Szíriában is. Obama azonban meg volt róla győződve, hogy az úgynevezett „arab tavasz” keretében zajló politikai és társadalmi folyamatok olyan sok változóval bírnak, hogy lehetetlen az összes hasonló esetben ugyanazt a stratégiát, doktrínát, látszólag univerzális receptet alkalmazni.⁷⁸

A védelem felelőssége melletti globális elköteleződés a szíriai polgárháború során elkövetett atrocitásokra adandó válasz mikéntjéről szóló nemzetközi diskurzus egyik központi eleme volt. Az R2P koncepciójának betartatásáért felelős nemzetközi szereplők azonban nem voltak képesek azt érvényesíteni. Ezért a mulasztásért a felelősség leginkább az ENSZ Biztonsági Tanácsát terheli, amelynek politikai megosztottsága és belső érdekellentétei⁷⁹ szinte áthidalhatatlan akadályokat állítottak a humanitárius katasztrófa megakadályozását lehetővé tevő beavatkozás elé. A védelem felelőssége elsődlegesen egy preventív doktrína, amelyre először 2011-ben Líbia esetében hivatkozott a Biztonsági Tanács, amikor kényszerítő erejű katonai lépések megtételéről döntött egy szuverén állammal szemben,

⁷⁵ Obama sends 100 troops to combat LRA in Uganda, [online], 2011. 10. 14. Forrás: TheGuardian.com [2017. 10. 21.]; Helene COOPER: More U.S. Troops to Aid Uganda Search for Kony, [online], 2014. 03. 23. Forrás: Nytimes.com [2017. 10. 21.].

⁷⁶ Philip GOUREVITCH: The Syria Dilemma, [online], 2012. 06. 04.–11. Forrás: Newyorker.com [2017. 10. 21.].

⁷⁷ United Nations Security Council Resolution 1973 (2011), [online], 2011. 03. 17. Forrás: Nato.int [2017. 10. 21.].

⁷⁸ The birth of an Obama doctrine, [online], 2011. 03. 28. Forrás: Economist.com [2017. 10. 19.].

⁷⁹ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagjai közül a szíriai polgárháború 2011-es kezdete óta Oroszország a kézirat lezárásáig nyolc, Kína pedig hat alkalommal akadályozta meg Szíriával kapcsolatos BT-határozattervezetek elfogadását. Bővebben lásd: Dag Hammarskjöld Könyvtár: ENSZ Biztonsági Tanács – Vétőlista, [online]. Forrás: Research.un.org [2018. 09. 06.]. Megjegyzendő, hogy az orosz álláspont a szíriai konfliktus kezdetétől következetesen ugyanaz volt, mégpedig az, hogy meg kívánna védeni egy szuverén államot a nyugati államok intervenciójától, amelyek a védelem felelősségére hivatkozva próbálják meg hátsó szándékaikat leplezni. Az orosz diplomaták többször is kijelentették, hogy nem hagyják majd megisméltódni a líbiai forгатókönyvet. Mindemellett Oroszország számára a szíriai rezsim védelme meghatározó részét képezte a nemzetközi egyensúly megőrzésének.

lakosságának védelme érdekében. Egyesek szerint egy hasonló határozat elfogadásával megelőzhető lett volna a szíriai konfliktus eszkalálódása, ennek elmaradása pedig inkább felbátorította a harcoló feleket.⁸⁰ A szíriai külső intervencióról szóló viták közepette azonban a katonai beavatkozást támogatók tábora valójában sosem erősödött meg, mivel senki sem akarta megkockáztatni egy szélesebb regionális konfliktus felszítását vagy belegabalyodni egy közel-keleti szektariánus polgárháborúba. A nyugati diplomáciai körökben ezért a döntő többség arra a következtetésre jutott, hogy egy külső katonai beavatkozás Szíriában csak súlyosbítaná a helyzetet és potenciálisan növelné a szíriai lakosság szenvedéseit. Ebben a szűk mozgástérrel kecsegtető helyzetben, más működőképes diplomáciai lehetőségek hiányában a vita inkább már csak arról szólhatott, hogy felfegyverezzék-e a nyugati államok a szíriai ellenzéki erőket, és ha igen, akkor pontosan mely szervezeteket.⁸¹

A politikai számításokat azonban az Iszlám Állam felemelkedése végül teljesen felülírta. Az iraki kormány katonai segítségkérését követően Barack Obama amerikai elnök végül engedélyezte az ellenőrzött szíriai ellenzéki csoportok katonai eszközökkel történő támogatását, elrendelte az Iszlám Állam elleni légitámadások megkezdését először Irakban, majd később kiterjesztette azokat Szíriára és Líbiára is, és nemzetközi koalíciót szervezett a szélsőséges iszlamista szervezet meggyengítésére és felszámolására. Az Iszlám Állam legyőzése lett tehát az elsődleges prioritás, miközben a szíriai polgárháborúval kapcsolatban nem jött létre nemzetközi megállapodás sem a civil lakosság védelméről, sem a tárgyalásos megoldás tető alá hozásának mikéntjéről.

A közel-keleti tanulságok között mindenképpen szót kell még ejtenünk arról, hogy az Egyesült Államok afganisztáni és iraki katonai intervenciói a regionális hatalmi egyensúly módosítása révén nagymértékben hozzájárultak Szaúd-Arábia és Irán rivalizálásának fokozódásához. A közel-keleti térség hatalmi viszonyai közül a szunnita és a síita blokk közötti évtizedes múltú, ugyanakkor egyre látványosabb szembenállás csupán csak egy dimenziója a regionális hatalmi rendszernek, ugyanakkor talán az egyik legfontosabb. Teherán Afganisztán, majd Irak állami struktúráinak és nemzeti képességeinek meggyengülése, azaz az ellenük indított külső katonai intervenciók révén közvetve nagyobb mozgásteret nyert a térségben, majd később többek között az Iszlám Állam elleni iraki harcokban való részvétellel és a szíriai rezsim támogatásán keresztül volt képes tovább fokozni befolyását. Rijád és Teherán regionális dominanciáért vívott hidegháborújában 2017 novemberében nyílt újabb fejezet, miután a nyugati jelentések szerint Irán támogatását élvező jemeni

⁸⁰ Simon ADAMS: Failure to Protect: Syria and the UN Security Council, [online], Global Centre for the Responsibility to Protect, Occasional Paper Series, No. 5, March 2015, 11. o. [2017. 10. 08.].

⁸¹ Az Egyesült Államok légitámadásokat 2017 tavaszáig csak az Iszlám Állam elleni iraki légi hadjárat (2014. augusztus 8.) Szíriára történő kiterjesztését (2014. szeptember 22.) követően hajtott végre, akkor is csak az Iszlám Állam, a Nuszra Front és a Khorászán-csoport fegyveresei ellen. Az első és egyetlen eset, hogy közvetlen amerikai katonai fellépésre került sor az Aszad-rezsimmel szemben, 2017. április 7-én volt, miután az Egyesült Államok egy több tucat polgári áldozattal járó szíriai vegyifegyvertámadásra reagálva 59 Tomahawk cirkáló rakétát lőtt ki a támadás kiindulópontjaként szolgáló Sajrat légibázisra. Mindez azok után történt, hogy 2013-ban még az Obama-adminisztráció idején az Aszad-rezsim augusztus 21-i damaszkuszi vegyifegyver-használata miatt a Fehér Ház már egyszer kilátásba helyezte az amerikai katonai fellépést, ám végül Oroszország közbenjárására egy a szíriai vegyifegyverek felszámolásáról szóló megállapodás megkötésével ezt akkor sikerült elkerülnie az Aszad-rezsimnek. Barbara STARR – Jeremy DIAMOND: Trump launches military strike against Syria, [online], 2017. 04. 07. Forrás: Edition.cnn.com [2017. 11. 29.]; SELJÁN Péter: Szíria: ez lesz Obama háborúja?, [online], 2013. 09. 02. Forrás: Kitekinto.hu [2017. 11. 29.].

húti felkelők ballisztikus rakétát lőttek ki Rijád körzetére, egy éven belül már harmadszor. Ezzel az incidenssel a két ország közötti közvetlen katonai összecsapás lehetősége is felmerült, miközben Szaúd-Arábia és Irán már két proxy háborút vív egymással Jemenben és Szíriában, valamint nagyobb politikai befolyásért vetélkedik Libanonban és Irakban.⁸²

Konklúzió

E tanulmány célja a külső katonai intervencióknak a hatalmi egyensúly alakulására gyakorolt hatásának kimutatása volt a célszág nemzeti képességeiben bekövetkező változás nyomán. Ezt a hatást a David Singer által 1963-ban útjára indított Correlates of War hadviselési kutatási projekt keretében összegyűjtött és a nyilvánosság számára közzétett, az állami hatalmi képességek alakulását mérő mutatószámok alakulásának vizsgálatával igyekeztünk igazolni. A tanulmányban a tágabb értelemben vett közel-keleti térség három, az utóbbi két évtizedben külső intervenciót elszenvedő országa, Afganisztán, Irak és végül Líbia nemzeti képességeinek változását tekintettük át.

Líbia esetében a nemzeti képességek összetett indexének egyértelmű csökkenése volt látható a 2011-es NATO-beavatkozást követő évben. Ennek egyik legfőbb oka, hogy a Kaddáfi-rezsim bukását követően Líbia az egymással rivalizáló helyi fegyveres szervezetek kezébe került, s ezzel párhuzamosan szinte megszűnt a központi hatalom ereje. A külső katonai intervenció utóéletét tekintve megjegyzendő, hogy a forradalom lezárását követő tíz hónapban formálisan a Nemzeti Átmeneti Tanács irányította Líbiát, amelyet a 2012-es választások után a Nemzeti Kongresszus váltott fel. A következő, 2014-es választások eredményeként új Képviselőház alakult, amely 2016-ig Líbia legitim kormányának volt tekinthető, a líbiai iszlamista erők azonban nem ismerték el a választási eredményt, ezért továbbra is a Nemzeti Kongresszust tartották legitimnek, így az országnak két rivális kormánya lett Tripoliban, illetve Tobrukban. Mindeközben 2014 végén szíriai dzsihadista veteránokból és helyi radikális fegyveresekből megalakult az Iszlám Állam líbiai szárnya Szirt városában, és terjeszkedni kezdett a Bengázi-öböl partján. 2014-ben így két egymással rivalizáló kormány és az Iszlám Állam között zajló harcok gyakorlatilag újra polgárháborús állapotokhoz vezettek az országban. Az ENSZ kezdeményezésére 2016 januárjában létrejött a Nemzeti Megegyezés Kormánya, amely felváltotta a Nemzeti Kongresszust Tripoliban, és sikeresen visszaszorította majd kiűzte az Iszlám Állam erőit Szirt városából, az ország keleti részére azonban továbbra sem terjed ki a hatalma.⁸³

Irak esetében is csökkenés volt megfigyelhető a nemzeti képességeket tekintve 2003-tól 2005-ig, ugyanakkor a következő években az Egyesült Államok támogatása révén több mutatóban is növekedés mutatkozott az adatok rendelkezésre állásáig, 2011-ig. Az iraki háború kapcsán azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy a 2011-ben kezdődő „arab tavasz” nyomán kialakult polgárháborús helyzetben Szíriában és Irakban megerősödött

⁸² David A. KIRKPATRICK: Saudi Arabia Charges Iran With 'Act of War,' Raising Threat of Military Clash, [online], 2017. 11. 06. Forrás: [Nytimes.com](http://nytimes.com) [2017. 11. 15.].

⁸³ GUGÁN Dániel: Líbia – az „elfelejtett polgárháború” és annak migrációs vetülete, [online], *Nemzet és Biztonság*, 9. évf., 2016/5, 6–8. o. [2017. 10. 08.].

Islám Állam gyökerei a jordániai Abu Muszab al-Zarkávi idejére vezethetők vissza, aki 1999-ben Afganisztánba utazott, hogy ott terrorista kiképzőtáborot hozzon létre, majd a talibán uralmának 2001-es megdöntése miatt kénytelen volt Irakba menekülni, ahol éppen 2003-ban hozta létre az Islám Állam elődjét. Az Islám Állam térnyerését figyelembe véve tehát megállapítható, hogy a külső katonai intervenciók nyomán kialakult zavaros helyzet kihasználható azon szereplők számára, akik maguk nem célpontjai a beavatkozásnak. A 2001-es afganisztáni beavatkozás is hasonló mértékű csökkenést eredményezett az afgán nemzeti képességek mutatóit tekintve, amelyek 2011-ig nem erősödtek vissza a háborút megelőző 2000-es szintre.

A realizmus iskolájához tartozó hatalmi egyensúly elmélete alapján az elmúlt tizenöt évben részben az afganisztáni és az iraki háborúk következményeként került Irán kedvező helyzetbe, miután az amerikai beavatkozások az afganisztáni talib vezetést (1996–2001) és Szaddám Huszein iraki rendszerét (1979–2003) is eltávolították az egyensúlyi rendszerből, tehát módosították a hatalmi egyensúlyt, ami hozzájárult Szaúd-Arábia és Irán rivalizálásának fokozódásához. E gondolatmenetet a nem állami szereplők, konkrétan pedig az Islám Állam tevékenységére kiterjesztve kijelenthető, hogy mindhárom vizsgált országban, ahol a külső katonai intervenció a célszágok hatalmi képességeinek csökkenésével járt, ott az Islám Állam helyi szimpatizánsai kedvező körülményeket találtak iszlamista szervezetük kialakítására és terjeszkedésük megkezdésére. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a kedvező körülmények közé tartozott a helyi szunnita közösségeknek a kormánnyal szembeni elégedetlensége is, amelynek révén az Islám Állam toborzói „hallgató fülekre” találtak.

Be kell látnunk, hogy bizonyos típusú katonai intervenciók közvetlenül fokozzák a transznacionális terrorista tevékenységet, ezért még ha egy állam biztonságpolitikai megfontolásokból hajt is végre egy katonai intervenciót, az általa kiváltott terrorista tevékenység végül többet árthat, mintha nem került volna sor a beavatkozásra. Az előzőekben leírtak alapján itt elsősorban azt érdemes szem előtt tartani, hogy a külső intervenció más szereplők számára kihasználható helyzetet eredményezhet. Ennek fényében egy ország biztonságát bizonyos esetben jobban szolgálhatja a külső beavatkozástól való tartózkodás politikája.⁸⁴ Amennyiben mégis feltétlenül szükség van intervencióra, a beavatkozó félnek érdemes vagy csupán légitámadásokat alkalmazni – elkerülve a szárazföldi erők bevetését –, vagy megsemmisítő mértékű katonai erőt bevetni. Mindazonáltal, ha egy adott állam célja a transznacionális terrorizmus elkerülése, akkor mindenképpen tartózkodnia kell a katonai intervencióktól, legfőképpen pedig a közepes létszámú szárazföldi erőket igénylő fegyveres beavatkozásoktól.⁸⁵

Ez a tanulmány a terjedelmi korlátok és a nemzeti képességekre vonatkozó adatok hiányosságai miatt nem térhetett ki a jemeni és a szíriai, vagy az Islám Állam elleni külső katonai intervenciók ilyen irányú hatásvizsgálatára. Annak pontos azonosítására sem kerülhetett itt sor, hogy a vizsgált külső katonai intervenciók hatására a nemzeti képességek csökkenését elszenvedő célszágokkal szemben mely országok képességeiben következett

⁸⁴ Faraed ZAKARIA: U.S. intervention is not the answer, [online], 2015. 01. 15. Forrás: Washingtonpost.com [2017. 10. 19.].

⁸⁵ POWERS–CHOI: *i. m.*, 29–30.

be pozitív változás, azaz konkrétan hol és mikor, milyen irányban billent el a hatalmi egyensúly mérlege. Ez a hiányosság a következő években a CINC-pontszámok további elemzésével, az adatbázisok bővülésével, a kézirat leadásakor is még zajló konfliktusok esetleges jövőbeni lezárását követően várhatóan pótolható lesz. A nemzeti képességek meghatározásához a továbbiakban is jól alkalmazható a nemzeti képességek összetett indexe, ugyanakkor érdemes lehet a témában folytatandó kutatásokhoz más módszertant alkalmazni, esetleg önálló adatbázist létrehozni erre a célra, vagy akár különböző adatbázisokat összehasonlítni egymással. A külső katonai intervencióknak a hatalmi egyensúlyra gyakorolt hatásáról folytatandó kutatások a továbbiakban kiterjeszthetők más régiókra is. A külső intervenciók differenciálásával és további kategorizálásával a vizsgálható esetek körét lehet szűkíteni vagy akár tágítani is, a következmények azonosításához pedig több adat is felhasználható. A külső intervenciók által közvetlenül, vagy csak közvetve érintett nem állami szereplők tevékenységének kihatása az egyes államok nemzeti képességeire és ezáltal a hatalmi egyensúly alakulására egy további lehetséges kutatási irányt jelöl.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ADAMS, Simon: Failure to Protect: Syria and the UN Security Council, [online], Global Centre for the Responsibility to Protect, Occasional Paper Series, No. 5, March 2015 [2017. 10. 08.]
- Associated Press: Obama: US not at war with Islam, but with those who have perverted it, [online], 2015. 02. 19. Forrás: Timesofisrael.com [2017. 10. 08.]
- BALCH-LINDSAY, Dylan – ENTERLINE, Andrew J. – JOYCE, Kyle A.: Third-Party Intervention and the Civil War Process, [online], *Journal of Peace Research*, 45. évf., 2008/3, 345–363. o. [2017. 10. 08.]
- BALOGH István: Változás az amerikai külpolitika filozófiájában és gyakorlatában?, [online], *MKI-tanulmányok*, T-2012/17, Magyar Külügyi Intézet, Budapest, 2012 [2017. 10. 08.]
- BAYAR, Murat – ERTAN, Senem: The Impact of Military Interventions on the Integration of Muslim Immigrants in Western Countries, 1990–2013, [online], *Global Society*, 30. évf., 2016/4, 624–641. o. [2017. 10. 08.]
- BETTS, Richard K.: The Delusion of Impartial Intervention, [online], *Foreign Affairs*, 73. évf., 1994/6, 20–33. o. [2017. 10. 08.]
- BULL, Hedley (ed.): *Intervention in World Politics*, Oxford University Press, Oxford, United Kingdom, 1984
- CHOI, Seung-Whan: Does U.S. Military Intervention Reduce or Increase Terrorism?, [online], *APSA 2011 Annual Meeting Paper*, 2011 [2017. 10. 08.]
- Condoleezza Rice calls on U.S. to arm Syria rebels, [online], 2012. 06. 26. Forrás: Cbsnews.com [2017. 10. 19.]
- Condoleezza Rice Defends Obama's Decision to Go Into Libya, [online], 2011. 04. 13. Forrás: Foxnews.com [2017. 10. 21.]
- COOPER, Helene: More U.S. Troops to Aid Uganda Search for Kony, [online], 2014. 03. 23. Forrás: Nytimes.com [2017. 10. 21.]
- CORDESMAN, Anthony H.: Iraqi Stability and the „ISIS War”, [online], 2015. Forrás: Center for Strategic and International Studies [2017. 10. 08.]
- Correlates of War CINC score, National material Capabilities data set, [online]. Forrás: Correlatesofwar.org [2017. 10. 08.]
- Correlates of War Project, National Material Capabilities (NMC) Data Documentation, Version 5.0, [online], 2017. 02. 01. Forrás: Correlatesofwar.org [2017. 10. 08.]
- DAALDER, Ivo H. – STAVRIDIS, James G.: NATO's Victory in Libya, [online], 2012. 02. 02. Forrás: Foreignaffairs.com [2017. 10. 19.]
- EINSIEDEL, Sebastian von: Civil War Trends and the Changing Nature of Armed Conflict, [online], United Nations University Centre for Policy Research, Occasional Paper 10, March 2017 [2017. 10. 08.]

- ELBADAWI, Ibrahim A. – SAMBANIS, Nicholas: External Interventions and the Duration of Civil Wars, [online], Policy Research Working Paper 2433, The World Bank Development research group, 2000 [2017. 10. 08.]
- ENSZ Biztonsági Tanács – Vétólista, [online]. Forrás: Research.un.org [2018. 09. 06.]
- GLENN, Palmer – D'ORAZIO, Vito – KENWICK, Michael – LANE, Matthew: The MID4 Data Set: Procedures, Coding Rules, and Description, [online], 2015. Forrás: *Conflict Management and Peace Science* [2017. 10. 08.]
- GOUREVITCH, Philip: The Syria Dilemma, [online], 2012. 06. 04–11. Forrás: Newyorker.com [2017. 10. 21.]
- GUGÁN Dániel: Líbia – az „elfelejtett polgárháború” és annak migrációs vetülete, [online], *Nemzet és Biztonság*, 9. évf., 2016/5, 3–13. o. [2017. 10. 08.]
- HADLEY, Stephen J.: The U.S. should arm Syrians, so they can fight for their future, [online], 2012. 03. 01. Forrás: Washingtonpost.com [2017. 10. 21.]
- HART, Jeffrey: Three approaches to the measurement of power in international relations, [online], *International Organization*, 30. évf., 1976/2, 289–305. o. [2017. 10. 08.]
- HERMANN, Margaret G. – KEGLEY, Charles W., Jr.: Ballots, a Barrier against the Use of Bullets and Bombs: Democratization and Military Intervention, [online], *The Journal of Conflict Resolution*, 40. évf., 1996/3, 436–459. o. [2017. 10. 08.]
- JOHNSON, Chalmers: *Blowback: The Costs and Consequences of American Empire*, Henry Holt and Company, New York, 2000
- KAPLAN, Fred: The New Interventionism, [online], 2011. 10. 19. Forrás: Slate.com [2017. 10. 21.]
- KAPLAN, Morton A.: *System and Process in International Politics*, [online], ECPR Press, University of Essex, Colchester, 2005 [2017. 10. 08.]
- KIRKPATRICK, David A.: Saudi Arabia Charges Iran With ‘Act of War,’ Raising Threat of Military Clash, [online], 2017. 11. 06. Forrás: Nytimes.com [2017. 11. 15.]
- KISANGANI, Emzet F. – PICKERING, Jeffrey: International Military Intervention, 1989–2005, Inter-University Consortium for Political and Social Research, Data Collection No 21282, University of Michigan, Ann Arbor
- LOUNSBERY, Marie Olson – PEARSON, Frederic – TALENTINO, Andrea Kathryn: Unilateral and Multilateral Military Intervention: Effects on Stability and Security, [online], *Democracy and Security*, 7. évf., 2011/3, 227–257. o. [2017. 10. 08.]
- MCGOWAN, Patrick J. – ROOD, Robert M.: Alliance Behavior in Balance of Power Systems, [online], *American Political Science Review*, 69. évf., 1975/3, 859–870. o. [2017. 10. 08.]
- MEERNIK, James: United States Military Intervention and the Promotion of Democracy, [online], *Journal of Peace Research*, 33. évf., 1996/4, 391–402. o. [2017. 10. 08.]
- Military Interventions in the Broader Middle East: Effects on Nation Building and Education, [online], 2013. 10. 29. Forrás: Brookings.edu [2017. 10. 08.]
- MILLER, Paul D.: Should we intervene in Syria?, [online], 2012. 03. 13. Forrás: Foreignpolicy.com [2017. 10. 21.]
- NYE, Joseph: The Intervention Dilemma, [online], 2012. 06. 08. Forrás: Project-syndicate.org [2017. 10. 19.]
- O’SULLIVAN, Susannah: *Military Intervention in the Middle East and North Africa: The Case of NATO in Libya*, Routledge, New York, 2017
- Obama sends 100 troops to combat LRA in Uganda, [online], 2011. 10. 14. Forrás: TheGuardian.com [2017. 10. 21.]
- PAUL, T. V. – WIRTZ, James J. – FORTMANN, Michel (eds.): *Balance of Power, Theory and Practice in the 21st Century*, [online], Stanford University Press, Stanford, California, 2004 [2017. 10. 08.]
- PEKSEN, Dursun: Does Foreign Military Intervention Help Human Rights?, [online], *Political Research Quarterly*, 65. évf., 2012/3, 558–571. o. [2017. 10. 08.]
- PETTINGER, Tom: What is the Impact of Foreign Military Intervention on Radicalization?, [online], *Journal for Deradicalization*, 2015/5, 92–119. o. [2017. 10. 08.]
- PICKERING, Jeffrey – KISANGANI, Emzet F.: Political, Economic, and Social Consequences of Foreign Military Intervention, [online], *Political Research Quarterly*, 59. évf., 2006/3, 363–376. o. [2017. 10. 08.]

- PICKERING, Jeffrey – MITCHELL, David F.: Empirical Knowledge on Foreign Military Intervention, [online], Oxford Research Encyclopedia of Politics, 2017 [2017. 10. 08.]
- POWELL, Colin: U.S. Forces: Challenges Ahead, [online], *Foreign Affairs*, 71. évf., 1992/5, 32–45. o. [2017. 10. 08.]
- POWERS, Matthew – CHOI, Seung-Whan: Military Interventions and Transnational Terrorism: An Intense Relationship, [online], 2010. 08. 11. Forrás: [Ssrn.com](https://ssrn.com) [2017. 10. 08.]
- REGAN, Patrick M. – FRANK, Richard W. – AYDIN, Aysegul: Diplomatic Interventions and Civil War: A New Dataset, [online], *Journal of Peace Research*, 46. évf., 2009/1, 135–146. o. [2017. 10. 08.]
- REGAN, Patrick M.: Third-party Interventions and the Duration of Interstate Conflicts, [online], *Journal of Conflict Resolution*, 46. évf., 2002/1, 55–73. o. [2017. 10. 08.]
- ROSENAU, James N.: The Concept of Intervention, [online], *Journal of International Affairs*, 22, 1968/2, 165–176. o. [2017. 10. 08.]
- Security Council Approves 'No-Fly Zone' over Libya, Authorizing 'All Necessary Measures' to Protect Civilians, by Vote of 10 in Favour with 5 Abstentions, [online], 2011. 03. 17. Forrás: [Un.org](http://un.org) [2017. 10. 21.]
- SELJÁN Péter: Szíria: ez lesz Obama háborúja?, [online], 2013. 09. 02. Forrás: [Kitekinto.hu](http://kitekinto.hu) [2017. 11. 29.]
- SOUSA, Ricardo Real P.: Effect of external interventions on conflict intensity, [online], PhD-értekezés, Rotterdami Erasmus Egyetem, 2014 [2017. 10. 08.]
- STARR, Barbara – DIAMOND, Jeremy: Trump launches military strike against Syria, [online], 2017. 04. 07. Forrás: [Edition.cnn.com](http://edition.cnn.com) [2017. 11. 29.]
- SULLIVAN, Patricia L. – KARRETH, Johannes: The conditional impact of military intervention on internal armed conflict, [online], *Conflict Management and Peace Science*, 32. évf., 2015/3, 269–288. o. [2017. 10. 08.]
- SULLIVAN, Patricia L. – KOCH, Michael T.: Replication data for: Military Intervention by Powerful States (MIPS), [online], 2011. Forrás: HDL [2017. 10. 08.]
- SZABÓ József (szerk.): *Hadtudományi lexikon II.*, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995
- TELLIS, Ashley – BIALLY, Janice – LAYNE, Christopher – MCPHERSON, Melissa – SOLLINGER, Jerry: *Measuring National Power in the Postindustrial Age: Analyst's Handbook*, [online], RAND Corporation, Santa Monica, California, 2000 [2017. 10. 08.]
- The air war on ISIS, [online], 2017. 10. 05. Forrás: [Edition.cnn.com](http://edition.cnn.com) [2017. 10. 13.]
- The birth of an Obama doctrine, [online], 2011. 03. 28. Forrás: [Economist.com](http://economist.com) [2017. 10. 19.]
- TILLY, Charles: From Mobilization to Revolution, [online], University of Michigan, Ann Arbor, Michigan, USA, 1977 [2017. 10. 08.]
- United Nations Security Council Resolution 1973 (2011), [online], 2011. 03. 17. Forrás: [Nato.int](http://nato.int) [2017. 10. 21.]
- VINCENT, Raymond John: *Nonintervention and International Order*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, USA, 1974
- WALT, Stephen M.: Alliance Formation and the Balance of World Power, [online], *International Security*, 9. évf., 1985/4, 3–43. o. [2017. 10. 08.]
- ZAKARIA, Fareed: U.S. intervention is not the answer, [online], 2015. 01. 15. Forrás: [Washingtonpost.com](http://washingtonpost.com) [2017. 10. 19.]
- ZARTMAN, I. William: Ripeness: The hurting stalemate and beyond, [online]. In: STERN, Paul C. – DRUCKMAN, Daniel (eds.): *International conflict resolution after the Cold War*, National Academy Press, Washington, D.C., 2000, 225–250. o. [2017. 10. 08.]